

ਹਨਸਤੀ ਦੁਨੀਆ

Hansti Duniya (Punjabi)

♦ Vol. 45 ♦ No. 02
♦ February 2021

₹15/-

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਕਰਤੱਵ ਪਾਲਨਾ

04

ਹੰਸਤੀ ਦੁਨੀਆ

• Vol.- 45 • ਅੰਕ - 02 • ਫਰਵਰੀ 2021 • Pages : 52
(ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਬੌਧਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਪਤਿੜਕਾ)

Also published in Hindi, English & Marathi

Printer & Publisher C.L. Gulati, on behalf of Sant Nirankari Mandal, Delhi-9, printed at M.P. Printers, B-220, Phase-II, NOIDA - 201305 (UP) & published at Sant Nirankari Satsang Bhawan, Sant Nirankari Colony, Delhi-110009

Managing Editor : Sulekh Singh 'Sathi'

Editor (Honorary)

Sulekh Singh 'Sathi'

Email: editorial@nirankari.org

Ph.: 011-47660200

Fax: 011-27608215

Website: <http://www.nirankari.org>
kids.nirankari.org

Subscription Value

Country	1 Year	3 Years	5 Years	11 Years
India/Nepal	₹ 150	₹ 400	₹ 700	₹ 1500
U.K.	£15	£40	£70	£150
Europe	€20	€55	€95	€200
USA	\$25	\$70	\$120	\$250
Canada/ Australia	\$30	\$85	\$140	\$300

Other Countries

Equivalent to U.S. Dollars as mentioned above.

ਸਤੰਤਰ

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ	04
ਵਿਗਿਆਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤਾਰੀ	10
ਹਾਸਾ-ਖੇਡਾ	16
ਸਾਧਾਰਣ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤਾਰੀ	19
ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ?	27
ਕਦੇ ਨਾ ਭੁੱਲੋ	42
ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਪਰਖ	50

ਚਿੱਤਰਕਥਾਵਾਂ

ਕਿੱਟੀ	20
ਦਾਦਾ ਜੀ	46

ਕਹਾਣੀਆਂ

ਜੈਸੇ ਕੋ ਤੇਸਾ

- ਗੋਪਾਲ ਜੀ ਗੁਪਤ 06

ਛੁੱਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬੋਲਣਾ

- ਏ. ਪੀ. ਨਿਰਕਾਰੀ 12

ਬਾਜੀਗਰ

- ਸਾਬਿਰ ਹੈਮੈਨ 24

ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਚੌਰਾਹਾ

- ਅਮਰਜੀਤ ਚੰਦਰ 28

ਨੀਹ ਦਾ ਪੱਥਰ

- ਨੀਲਮ 31

ਸੰਤੋਸ ਦੀ ਭਾਵਨਾ

- ਅਰਚਨਾ ਜੈਨ 32

ਦ੍ਰਿੜ ਨਿਸਚੇ ਦਾ ਫਲ

- ਡਾ. ਸਤਿਪ੍ਰਕਾਸ ਵਰਮਾ 35

ਸਰਾਰਤੀ ਪਿੰਕੀ

- ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਰੋਮੀ 40

ਗੁਸੈਲ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਲੂਮੜ

- ਪ੍ਰਮੀਲਾ ਗੁਪਤਾ 43

6

12

24

32

ਗੀਤ-ਕਵਿਤਾਵਾਂ

ਅਨਪੜ ਦੀ ਬੇਕਦਰੀ

- ਡਾ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ 'ਅਸਟ' 05

ਕਲਾਸ ਰੂਮ

- ਗੋਰੀ ਜੀਰਾ 11

ਆਓ ਬੱਚਿਓ ! ਆਓ ਬੱਚਿਓ

- ਜਸ਼ਨਦੀਪ ਸਿੰਘ 18

ਬਸੰਤ ਆਈ

- ਸੁਰਜੀਤ ਦੇਵਲ 26

ਮਦਾਰੀ

- ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਛਿੱਲੋ 41

ਆਈ ਫੇਰ ਬਸੰਤ

- ਬਲਵਿੰਦਰ ਬਾਲਮ 45

36

40

ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਨਿੰਬੂ

- ਪਰਸਜੀਤ 09

ਪੱਕਾ ਰਬੜ ਕਿਵੇਂ ਬਣਿਆ ?

- ਰਾਧੇ ਲਾਲ 14

ਸਮੁੰਦਰੀ ਘੋੜਾ

- ਪਰਸੂਰਾਮ 30

ਤਿਤਲੀਆਂ

- ਅੰਕਸ਼ ਕੁਮਾਰ 33

ਕਹਾਣੀ ਫਾਇਰ ਬਿਗੋਡ ਦੀ

- ਵਿਭਾ ਵਰਮਾ 34

ਸਿਵਾ ਜੀ ਦਾ ਸਾਹਸ

- ਵਿਜੈ ਪ੍ਰਕਾਸ 36

ਸਹਿਜ ਸਲੋਨਾ ਚੀਤਲ

- ਕੈਲਾਸ ਕੁਮਾਰ 38

ਫੇਨ ਨਾਲ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ

- ਮਨੁਜ ਕੁਮਾਰ 44

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਕਰਤੱਵ ਪਾਲਨਾ

ਕ ਰਤੱਵ ਪਾਲਨਾ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਲਈ
ਬਹੁਤ ਜਰੂਰੀ ਹੈ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ
ਮਨੁੱਖੀ ਜਨਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਝ
ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਵੀ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਲਗਾਈ ਹੈ
ਜਿਸਦਾ ਨਿਰਵਾਹ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਉਹ
ਉਮਰ ਵਿਚ ਛੋਟਾ ਹੈ ਜਾਂ ਵੱਡਾ, ਕਰਨਾ
ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਪਿਆਰੇ ਬੱਚਿਓ ! 26 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ
ਅਪਣਾ ਗਣਤੰਤਰ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦਾ
ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ
ਲਈ ਕੁਝ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕਰਤੱਵਾਂ ਦੀ
ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਕਸਰ
ਦੇਖਿਆ ਇਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ
ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ
ਅਪਣੇ ਕਰਤੱਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਾਪਰਵਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।
ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਾਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
ਪਰ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਪਸਥਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ
ਮਰਯਾਦਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਸਜਾ
ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਿਲੀ
ਹੋਈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਈਏ ਪਰ ਸਾਡੀ ਉਹ
ਆਜ਼ਾਦੀ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਰੁਕਾਵਟ
ਨਾ ਬਣੋ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਯੁਗਪ੍ਰਵਤਕ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ
ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ਼ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ
ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਪਣੀ ਬਾਜੂ ਨੂੰ ਜਿੱਦਾ
ਮਰਜ਼ੀ ਉਠਾਈਏ ਪਰ ਸਾਡੀ ਇਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉਥੇ
ਮੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਨੱਕ
ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਥੇ ਤਕ ਕਰਤੱਵ ਪਾਲਨਾ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ,
ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਕਰਤੱਵ ਹੈ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜਾਈ ਕਰਨਾ,

ਅਪਣੇ ਸਹਿਪਾਠੀਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ, ਦੋਸਤਾਂ
ਦੀ ਲੋੜ ਸਮੇਂ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ
ਸਮਾਜ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ
ਕਰਤੱਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਕੇ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ
ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣਾਂਗੇ, ਉਥੇ
ਸਾਡਾ ਭਵਿੱਖ ਵੀ ਨਿਖਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗਾ।

ਪਿਆਰੇ ਬੱਚਿਓ! ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ
ਯੁਗਾਦ੍ਰਸ਼ਟਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ
ਜਨਮ ਦਿਨ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਣੇ
ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਰਾਹੀਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਰਯਾਦਾਵਾਂ
ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਸਾਡੇ
ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ, ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ, ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ
ਵਿਸ਼ਵ ਲਈ ਵਰਦਾਨ ਸਾਬਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ
ਸਾਰੇ ਹੀ ਪ੍ਰਣ ਕਰੀਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਰਯਾਦਾਵਾਂ ਦੀ
ਪਾਲਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਪਣੇ ਕਰਤੱਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ
ਜਾਗਰੂਕ ਰਹਾਂਗੇ, ਕਰਤੱਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਕੇ
ਸਮਾਜ ਲਈ ਵਰਦਾਨ ਸਾਬਿਤ ਹੋਵਾਂਗੇ।

ਸੁਲੇਖ 'ਸਾਬੀ'

sulekh.sathi@nirankari.org

□ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ 'ਆਸਟ' (ਡਾ.)

ਅਨਪੜ੍ਹ ਦੀ ਬੇਕਦਾਰੀ

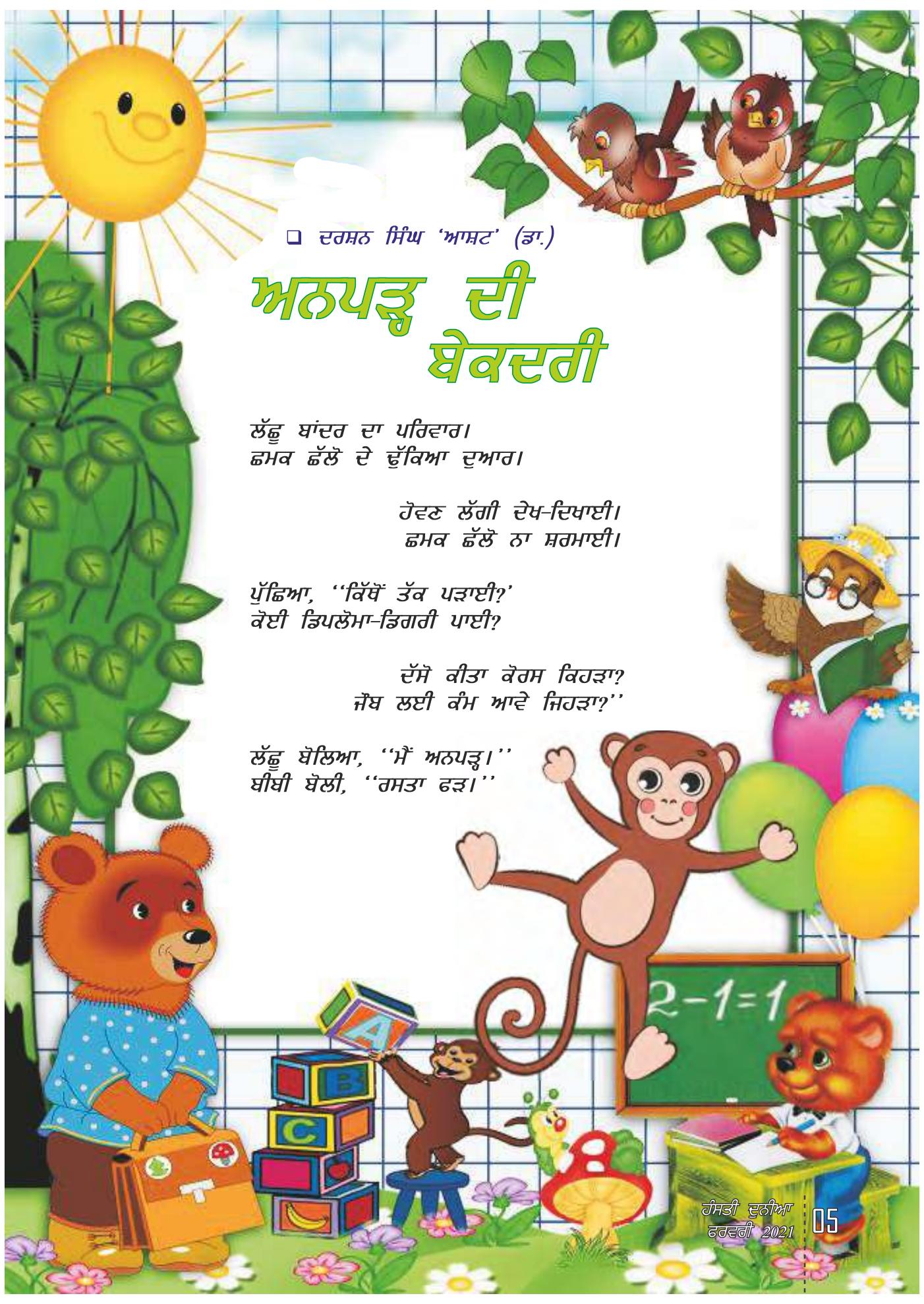
ਲੱਛੂ ਬਾਂਦਰ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰਾ।
ਛਮਕ ਛੱਲੋ ਦੇ ਛੁੱਕਿਆ ਦੁਆਰਾ।

ਹੋਵਣ ਲੱਗੀ ਦੇਖ-ਦਿਖਾਈ।
ਛਮਕ ਛੱਲੋ ਨਾ ਸ਼ਰਮਾਈ।

ਪੁੱਛਿਆ, “ਕਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪੜਾਈ?“
ਕੋਈ ਡਿਪਲੋਮਾ-ਡਿਗਰੀ ਪਾਈ?

ਦੱਸੋ ਕੀਤਾ ਕੋਰਸ ਕਿਹੜਾ?
ਜੌਬ ਲਈ ਕੰਮ ਆਵੇ ਜਿਹੜਾ?”

ਲੱਛੂ ਬੋਲਿਆ, “ਮੈਂ ਅਨਪੜ੍ਹ।“
ਬੀਬੀ ਬੋਲੀ, “ਰਸਤਾ ਫੜ।“

ਜੈਸੇ ਕੇ ਤੈਸਾ

ਨਾ ਲ-ਨਾਲ ਵਸੇ ਦੋ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ
ਵਾਲੇ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀ ਰਾਮੂ ਅਤੇ ਸਾਮੂ
ਇਕ-ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਚੰਗੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਵਾਲੇ ਸਨ।
ਜਿਥੇ ਰਾਮੂ ਬਹੁਤ ਦੀ ਦਿਆਲੂ, ਮਿਹਨਤੀ,
ਦੂਸਰਿਆਂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਮਾਨਦਾਰ ਸੀ,
ਉਥੇ ਸਾਮੂ ਕੰਜੂਸ, ਲਾਲਚੀ, ਕੰਮਚੋਰ ਅਤੇ ਬੇਈਮਾਨ
ਚਰਿੱਤਰ ਵਾਲਾ ਸੀ।

ਇਕ ਵਾਰ ਰਾਮੂ ਸਾਮੂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਆਇਆ ਅਤੇ
ਟਹਿਲਦੇ-ਟਹਿਲਦੇ ਗੱਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਦੋਵੇਂ
ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਅਚਾਨਕ ਦੋਵਾਂ ਦੀ
ਨਜ਼ਰ ਇਕ ਝਾੜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਪਏ ਚਮਕਦੇ ਹੋਏ ਛੋਟੇ
ਜਿਹੇ ਲੋਟੇ ਤੇ ਪਈ। ਦੋਨੋਂ ਇੱਕਠੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੇ
ਅਤੇ ਸਾਮੂ ਨੇ ਲੋਟਾ ਉਠਾ ਲਿਆ। ਲੋਟਾ ਸੀ ਤਾਂ

ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸੌਨੇ ਦਾ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ
ਇਸਲਈ ਸਾਮੂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਲੋਟਾ ਖੁਦ ਹਜਮ
ਕਰਨ ਦਾ ਲਾਲਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਰਾਮੂ ਨੂੰ
ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ- 'ਭਾਈ ਰਾਮੂ! ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਿੱਤਲ
ਦਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਭਲਾ ਸੌਨੇ ਦਾ ਲੋਟਾ ਕੋਈ
ਕਿਉਂ ਬਣਵਾਏਗਾ। ਇਸ ਤੇ ਸੌਨੇ ਦਾ ਪਾਣੀ
ਚੜਿਆ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।' 'ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਮੂ ਨੇ
ਭੋਲੇਪਨ ਨਾਲ ਕਿਹਾ- 'ਭਾਈ ਸਾਮੂ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ
ਪਿੰਡ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾ ਲੈਣਾ, ਕਿਉਂਕਿ
ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ
ਲਗਵਾ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਜੋ ਮਿਲੇ ਉਸ ਦਾ ਅੱਧਾ ਮੈਨੂੰ
ਦੇ ਦੇਣਾ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਦ ਨਾ ਰੱਖ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ
ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾ ਤਾਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਸਹੀ
ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋ ਸਕੇ। ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਤੇ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ
ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਾਪਸ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਤੇ
ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਜਦ ਆਉਂਗਾ ਤਦ ਜੋ ਹੋਏਗਾ ਉਝੜ
ਵੰਡ ਲਵਾਂਗੇ।'

ਲਗਭਗ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ ਰਾਮੂ ਸਾਮੂ ਦੇ ਪਿੰਡ
ਆਇਆ। ਸਾਮੂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਜਾਹਿਰ
ਕੀਤੀ ਪਰ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਲੋਟੇ ਬਾਰੇ ਬਹਾਨਾ ਸੋਚਣ

ਲੱਗਾ। ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਮੂ ਨੇ ਹੀ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ- 'ਭਾਈ ਰਾਮੂ! ਮੈਂ ਲੋਟਾ ਸੁਨਿਆਰੇ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਂਚਣ ਲਈ ਅੱਗ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਪਿਘਲ ਗਿਆ। ਲੋਟਾ ਨਾ ਤਾਂ ਸੋਨੇ ਦਾ ਸੀ ਨਾ ਪਿੱਤਲ ਦਾ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਧਾਰੂ ਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਹੋਇਆ। ਕਾਸ਼ ! ਮੈਂ ਸੁਨਿਆਰੇ ਦੇ ਕੋਲ ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੁੰਦਰ ਜਿਹਾ ਲੋਟਾ ਸਜਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਤਾਂ ਆਉਂਦਾ।'

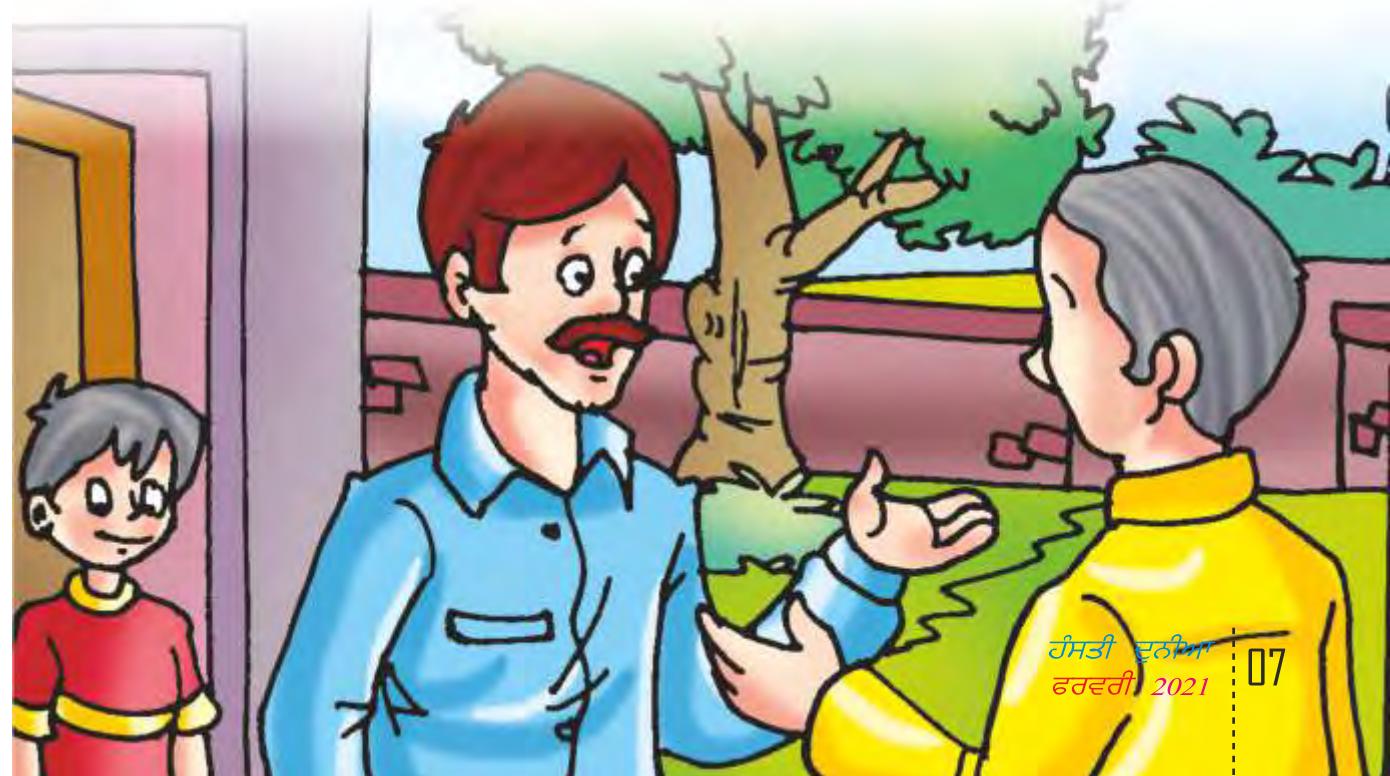
ਰਾਮੂ ਨੇ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ - "ਵਿਅਰਥ ਅਫਸੋਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਦੌਸਤਾ ਜੋ ਹੋਣਾ ਸੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਕਿਹੜਾ ਉਹਨੂੰ ਕਮਾਇਆ ਸੀ ਜੋ ਗੰਵਾਉਣ ਦਾ ਦੁੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾਏ?"

ਸ਼ਾਮੂ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਕੀਮਤੀ ਲੋਟਾ ਹਜ਼ਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦਿੱਤ ਜੁ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਰਾਮੂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਜਾਣ ਲਗਾ ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਾਮੂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - "ਤੂੰ ਤਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੀ ਹੈ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਬੇਟਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕ ਲੜਕੀ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਤੂੰ

ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਬਹਿਲ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅੱਜਕਲ ਛੁੱਟੀ ਵੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਪੜਾਈ ਦਾ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗਾ।

ਸ਼ਾਮੂ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਰਾਮੂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਮੂ ਉਸ ਦੇ ਬੇਟੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਾਪਸ ਆਇਆ। ਪਿੰਡ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਇਕ ਮਦਾਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣਾ ਬਾਂਦਰ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਖਰਚ ਸੰਭਾਲੇਗਾ। ਉਹਨੂੰ ਬਸ ਐਨਾ ਕਰਨਾ ਹੋਏਗਾ ਕਿ ਉਹ ਬਾਂਦਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ (ਰਾਮੂ ਦਾ) ਐਨਾ ਪਾਲਤੂ ਬਣਾ ਦਏ ਕਿ ਬੁਲਾਉਣ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਏ ਅਤੇ ਕਰਤਬ ਦਿਖਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਭਲਾ ਮਦਾਰੀ ਨੂੰ ਕੀ ਇਤਰਾਜ, ਉਹ ਅਗਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਇਕ ਬਾਂਦਰ ਦੇ ਨਾਲ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਂਦਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਪਾਲਤੂ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਗਿਆ। ਜਦ ਬਾਂਦਰ ਉਸ ਦਾ ਪਾਲਤੂ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਾਮੂ ਦੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭੇਣ ਦੇ ਘਰ ਦੂਸਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਬੁਲਵਾ ਭੇਜਿਆ।

ਰਾਮੂ ਨੇ ਸ਼ਾਮੂ ਦੀ ਬੜੀ ਹੀ ਆਉਭਗਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਚਿਹਰਾ ਗਮਗੀਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਜਦ ਸ਼ਾਮੂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬੇਟਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸਿਆ ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਰਾਮੂ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਰਾਮੂ ਨੇ ਰੋਣੀ ਸੂਰਤ ਬਣਾ ਕੇ ਕਿਹਾ - "ਕੀ ਕਰਾਂ ਦੋਸਤ?" ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦੱਸਾਂ?"

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ਾਮੂ ਕਾਫੀ ਘਬਰਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਮੂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ - "ਆਖਿਰ ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਛੇਤੀ ਦੱਸ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਘਬਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।"

ਸਚਮੁੱਚ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਦੋਸਤ! ਸ਼ਾਇਦ ਤੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਕਰੋ ਪਰ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਹੈ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਅਚਾਨਕ ਉਸ ਦੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਬਦਲ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਛਲਣ-ਕੁਦਣ ਲੱਗਾ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਚਿਹਰਾ ਬਾਂਦਰਾਂ ਵਰਗਾ

ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੂਛ ਵੀ ਨਿਕਲ ਆਈ। ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਘਬਰਾ ਗਿਆ। ਸੋਚਿਆ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਏ ਪਰ ਜਦ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤਦ ਹੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਬੁਲਾਵਾ ਭੇਜਿਆ। ਫਿਰ ਰਾਮੂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬੁਲਾਉਣ ਤੇ ਹੀ ਬਾਂਦਰ ਦਾ ਬੱਚਾ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਉਛਲਣ-ਕੁਦਣ ਲਗਾ ਕਦੇ ਉਹ ਰਾਮੂ ਦੇ ਮੌਢੇ ਤੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ, ਕਦੇ ਸ਼ਾਮੂ ਦੇ।

ਸ਼ਾਮੂ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਘਬਰਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਮੂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਮੂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗੀ। ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪਿੰਡ ਆਇਆ ਅਤੇ ਲੋਟਾ ਲਿਆ ਕੇ ਰਾਮੂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਮੂ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਭੈਣ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੁਲਵਾ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਰਾਮੂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮੂ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਸੌਨੇ ਦਾ ਲੋਟਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ।

□ ਪਰਮਜੀਤ

ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਅਤੇ

ਨਿੰਬੂ ਦੇ ਫਾਇਦੇ

ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਨਿੰਬੂ ਮਿਲਾ ਕੇ
ਪੀਣ ਦੇ ਫਾਇਦੇ...

1. ਨਿਯਮਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ...
2. ਪਾਚਨ ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਦੁਰਮਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ...
3. ਵਜਨ ਘਟਾਉਣ ਲਈ...
4. ਕਬਜ਼ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ...
5. ਇਮੀਉਨ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਬੂਸਟ ਕਰਨ ਲਈ...
6. ਚਮੜੀ ਨਿਖਾਰਨ ਲਈ...

ਲੇਮਨ ਟੀ ਪੀਣ ਨਾਲ ਵੀ
ਫਾਇਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ...

1. ਕੈਂਸਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਲਈ - ਲੇਮਨ ਟੀ, ਵਿੱਚ ਪੋਲੀਫੋਨੋਲ ਅਤੇ ਵਿਟਾਮਿਨ ਸੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
2. ਲੇਮਨ ਟੀ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
3. ਲੇਮਨ ਟੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕ ਤਾਕਤ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ।
4. ਮੂਡ ਅੱਛਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਫਾਇਦੇ...

1. ਅਗਰ ਆਪ ਮੌਟਾਪੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਅਤੇ ਇਹਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਇਕ ਗਿਲਾਸ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਮਦਦਗਾਰ ਸਾਬਿਤ ਹੋਏਗਾ।
2. ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਨਾਲ ਪਾਚਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਰਮਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
3. ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਬਲੱਡ ਸਰਕਲਰ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਗਿਆਨ

ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤਤੀ

□ ਘੰਡੀਲਾਲ ਅਗਰਵਾਲ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਮੌਮਬੱਤੀ ਦੀ ਲੋਂ ਦਾ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਹਿੱਸਾ ਪੀਲਾ ਕਿਉਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ?

ਉਤੱਤਰ : ਮੌਮਬੱਤੀ ਦੀ ਬੱਤੀ ਦੇ ਕੋਲ ਲੋਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਹਿੱਸਾ ਮੌਮਬੱਤੀ ਦੇ ਧਾਰੇ ਦੇ ਬਿਨਾ ਜਲੇ ਹੋਏ ਕਾਰਬਨ ਦੇ ਕਣਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਕਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਬਾਕੀ ਕਣ ਲੋਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਪਰ ਉਠਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਚਮਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋਂ ਦਾ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਹਿੱਸਾ ਪੀਲਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਹਾਈਡ੍ਰੋਜਨ ਗੈਸ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਗੁਬਾਰਾ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਉਪਰ ਵੱਲ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ਉਤੱਤਰ : ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਗੈਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਗੈਸਾਂ ਹਵਾ ਤੋਂ ਭਾਰੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹਲਕੀਆਂ। ਹਾਈਡ੍ਰੋਜਨ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਗੈਸ ਹੈ ਜੋ ਹਵਾ ਤੋਂ ਹਲਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਗੁਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਹਾਈਡ੍ਰੋਜਨ ਗੈਸ ਭਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਬਾਰਾ ਹਵਾ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਆਇਤਨ ਹਟਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹਵਾ ਦਾ ਭਾਰ ਗੁਬਾਰੇ ਦੇ ਭਾਰ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੁਬਾਰਾ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਉਪਰ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਗੋਤਾਥੋਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਗੈਸਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਕਿਉਂ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ?

ਉਤੱਤਰ : ਉਝ ਤਾਂ ਸਾਹ ਲੈਣ ਲਈ ਆਕਸੀਜਨ ਗੈਸ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੁਢਲੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਤੂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਗੋਤਾਥੋਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਗੈਸਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੂਧ ਆਕਸੀਜਨ ਗੋਤਾਥੋਰ ਦੇ ਫੇਫੜੇ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਕਾਰਬੋਹਾਈਡ੍ਰੇਟ ਕੀ ਹੈ?

ਉਤੱਤਰ : ਤੁਸੀਂ ਗਲੂਕੋਜ਼, ਚੀਨੀ ਅਤੇ ਸਟਾਰਚ ਤਾਂ ਕਦੇ ਨਾ ਕਦੇ ਕਿਸ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖਾਧਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਬੋਹਾਈਡ੍ਰੇਟ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਾਰਬਨ ਯੋਗਿਕਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਰਬਨ, ਆਕਸੀਜਨ ਅਤੇ ਹਾਈਡ੍ਰੋਜਨ ਦੇ ਅਣੂ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੇਕ, ਬਿਸਕੂਟ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮਿਠਾਈਆਂ ਬਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਰਬੋਹਾਈਡ੍ਰੇਟ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਟਾਰਚ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਾਗਜ਼, ਅਲਕੋਹਲ ਅਤੇ ਗਲੂਕੋਜ਼ ਬਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਭੋਜਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਅੰਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਰ ਚੁਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। □

ਬਾਲ-ਰੀਤ - ਗੋਰੀ ਜੀਰਾ

ਕਲਾਸ ਰੂਮ

ਸਾਡਾ ਕਲਾਸ ਰੂਮ ਬੜਾ ਕਮਾਲ।
ਰਲ-ਮਿਲ ਬੈਠੀਏ ਸਾਰੇ ਬਾਲ।

ਬੈਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸੋਹਣੇ ਛੱਬਣ,
ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਲੱਗਣ,
ਮੈਡਮ ਜੀ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹੱਲ ਸਵਾਲ,
ਸਾਡਾ ਕਲਾਸ ਰੂਮ ਬੜਾ ਕਮਾਲ।

ਮਿਲਣ ਸਾਨੂੰ ਰੰਗੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ,
ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਨਾ ਨਾਗਾ ਪਾਵਾਂ,
ਰੋਕ ਲਉ ਕਿਸ ਦੀ ਹੈ ਮਜ਼ਾਲ,
ਸਾਡਾ ਕਲਾਸ ਰੂਮ ਬੜਾ ਕਮਾਲ।

ਬਲੈਕ ਬੋਰਡ ਇੱਕ ਲੱਗਾ ਕਾਲਾ,
ਹੈ ਬੜਾ ਇਹ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ,
ਦੀਪ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦੇਵੇ ਬਾਲ,
ਸਾਡਾ ਕਲਾਸ ਰੂਮ ਬੜਾ ਕਮਾਲ।

ਜੇਕਰ ਜੱਗ ਤੇ ਪਹਿਚਾਣ ਬਣਾਉਣੀ,
ਕਦਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਪਉ ਪਾਉਣੀ,
ਬੁਰੀ ਸੰਗਤ ਵਾਲਾ ਕੱਟੋ ਜਾਲ,
ਸਾਡਾ ਕਲਾਸ ਰੂਮ ਬੜਾ ਕਮਾਲ।

ਫੁੱਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬੋਲਣਾ

□ ਏ.ਪੀ. ਨਿਰੰਕਾਰੀ

ਲ

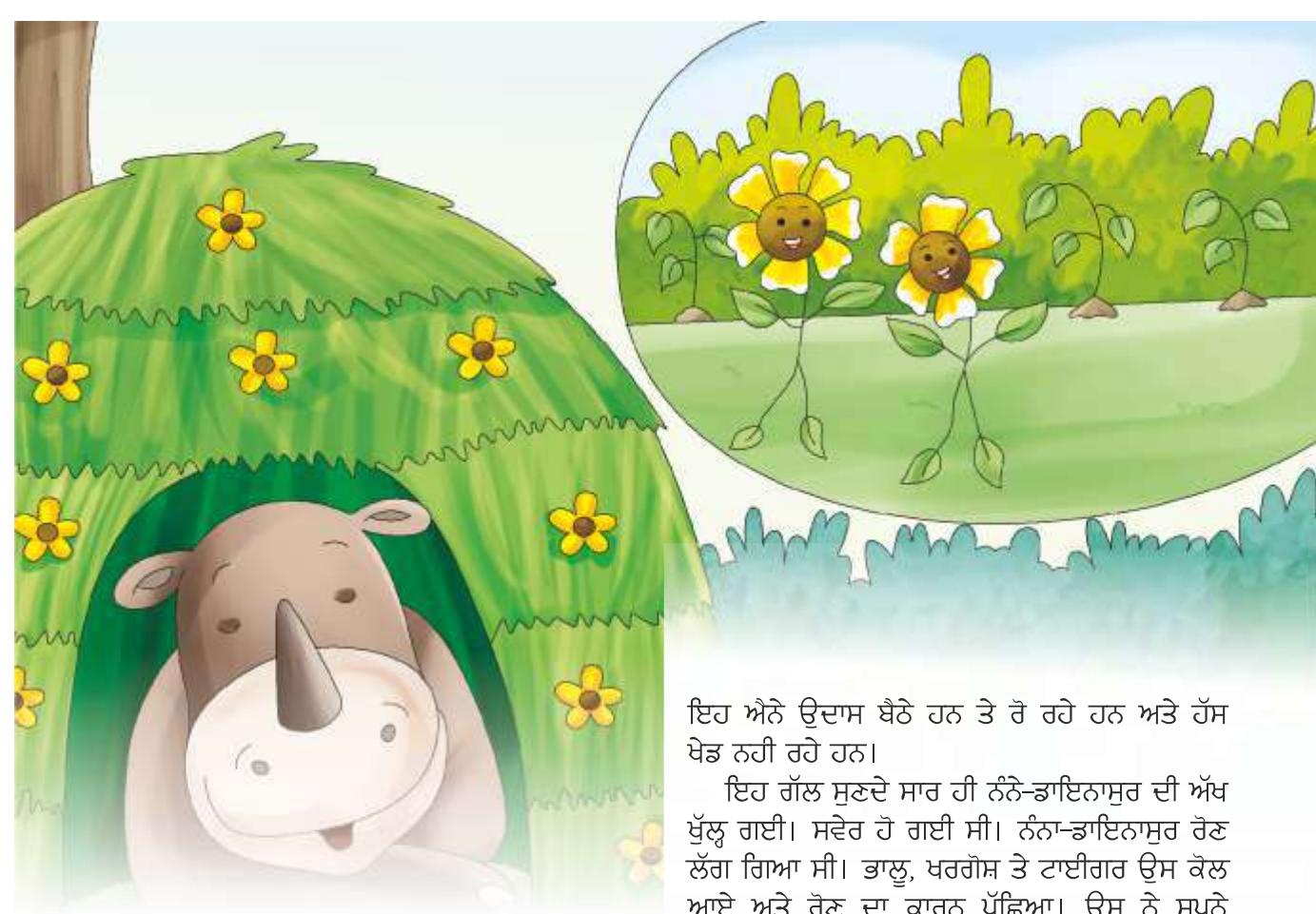
ਵਲੀਵਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬੋਹੜ ਦੇ ਥੱਲੇ ਤਿੰਨ ਦੌਸਤ ਟਾਈਗਰ, ਭਾਲੂ ਤੇ ਖਰਗੋਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਦੌਸਤ ਨੰਨਾ-ਡਾਇਨਾਸੁਰ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਲਈ ਬੋਹੜ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਘਾਹ ਫੁਸ ਦਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨੰਨਾ-ਡਾਇਨਾਸੁਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਨੰਨੇ-ਡਾਇਨਾਸੁਰ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਤਿੰਨੇ ਦੌਸਤ ਪੂਰੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਨੰਨਾ-ਡਾਇਨਾਸੁਰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਵੱਡਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਨੱਠਦਾ-ਭੱਜਦਾ ਵੀ ਸੀ ਤੇ ਬੋਲਦਾ ਵੀ ਸੀ। ਨੰਨਾ-ਡਾਇਨਾਸੁਰ ਬਹੁਤ ਮਸਤੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਧਰ-ਉਧਰ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਨੰਨੇ-ਡਾਇਨਾਸੁਰ ਨੂੰ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਖਿੜਿਆ ਵੇਖਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮਹਿਕ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਮਨ ਮੌਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਇੱਕ ਮਾੜੀ ਆਦਤ ਸੀ ਉਹ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜਿਆ ਦੇਖਦਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਗੁਲਾਬ ਹੋਵੇ, ਚਮੇਲੀ ਹੋਵੇ, ਡੈਫੋਡਿਲ ਜਾਂ ਗੁਲਬਹਾਰ ਹੋਵੇ, ਬਸ ਉਸ ਨੂੰ ਤੋੜਦਾ ਤੇ ਅਪਣੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਝੋੜੀ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਲਗਾ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸਦੀ ਮਹਿਕ ਉਸ ਨੂੰ ਝੋੜੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਜਦੋਂ ਉਹ ਫੁੱਲ ਝੋੜੀ ਵਿੱਚ ਤੋੜ ਕੇ ਲਗਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਹੀ ਮੁਰਸ਼ਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਭਾਲੂ

ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਫੁੱਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਤੇ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਹੀ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਹਿਕ ਵੰਡਦੇ ਹਨ। ਨੰਨਾ ਡਾਇਨਾਸੁਰ ਕਿਥੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਹ ਭਾਲੂ ਦੀ ਗੱਲ ਇੱਕ ਕੰਨ ਤੋਂ ਸੁਣਦਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਕੰਨ ਰਾਹੀਂ ਕੱਢ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਨੰਨੇ-ਡਾਇਨਾਸੁਰ ਨੇ ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਖੇਡਦੇ ਹੋਏ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਉਸਨੇ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਅੱਜ ਤਾਂ ਇੱਕ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਾਫ਼ੀ ਸਾਰੇ ਫੁੱਲ ਤੋੜ ਲਏ ਅਤੇ ਵਾਪਸ ਆਪਣੀ ਝੋੜੀ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਸਾਰੇ ਫੁੱਲ ਆਪਣੀ ਝੋੜੀ ਵਿੱਚ ਸਜਾ ਦਿੱਤੇ। ਫੁੱਲ ਲੱਗਦੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਸਨ ਪਰ ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੁਰਸ਼ਾ ਵੀ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਅੱਜ ਉਹ ਭਾਲੂ, ਟਾਈਗਰ, ਤੇ ਖਰਗੋਸ਼ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਮਸਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਖਰਗੋਸ਼ ਤੇ ਨੰਨਾ-ਡਾਇਨਾਸੁਰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਦੌੜ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਟਾਈਗਰ ਤੇ ਭਾਲੂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕੋਣ ਫਸਟ ਆਇਆ ਹੈ। ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਉਹ ਖੇਡਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਫਿਰ ਸਬ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਭੋਜਨ ਕੀਤਾ। ਭਾਲੂ, ਟਾਈਗਰ ਤੇ ਖਰਗੋਸ਼ ਉਸ ਨੰਨੇ-ਡਾਇਨਾਸੁਰ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਝੋੜੀ ਵਿੱਚ ਜੋ ਨੰਨੇ ਡਾਇਨਾਸੁਰ ਨੇ ਫੁੱਲ ਲਗਾਏ ਸਨ, ਉਹ ਮੁਰਸ਼ਾ ਗਏ ਸਨ। ਅੱਜ ਨੰਨਾ-ਡਾਇਨਾਸੁਰ ਬਹੁਤ ਥੱਕ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਮ ਵੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਨੀਂਦ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨੰਨਾ-ਡਾਇਨਾਸੁਰ ਅਪਣੀ ਝੋੜੀ ਵਿੱਚ ਸੌ ਗਿਆ। ਥਕਾਵਟ ਕਾਰਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੁੜੀ ਨੀਂਦ ਸੌ ਗਿਆ ਸੀ।

ਨੰਨੇ ਡਾਇਨਾਸੁਰ ਨੂੰ ਅੱਜ ਰਾਤ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ। ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਉਹ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੇ

ਛੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਇਧੱਰ-ਉਧਰ ਤੁਰ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਹੱਸ-ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੁਟਿਆਂ ਤੇ ਛੁੱਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਉਹ ਪੂਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੁਝ ਛੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਦਾਸ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵੀ ਛੁੱਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਵੇਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਰੋ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਕਿਸੇ ਇਨਸਾਨ ਨੇ ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੇ ਛੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਜੋ ਤੁਰ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬੂਟੇ ਜੋ ਤੁਰ-ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਇਹ ਉਦਾਸ ਕਿਉਂ ਬੈਠੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਣਜਾਣ ਤੇ ਮੂਰਖ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਛੁੱਲ ਤੋੜ ਲਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਛੁੱਲ, ਬੂਟੇ ਨਾਲ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਹੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਡਾ ਮਨ ਖੁਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹਿਕ ਵੰਡ ਕੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਸੁਰੱਧਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਧੂ-ਮੱਖੀਆਂ ਛੁੱਲਾਂ ਚੌਂ ਹੀ ਸ਼ਹਿਦ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਤੇ ਰਸ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤਿੱਤਲੀਆਂ, ਭੰਵਰੇ ਛੁੱਲਾਂ ਉਤੇ ਘੁੰਮਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦਿਲ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਅਗਲੀ ਬਰਸਾਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਖਿੜਨਗੇ। ਇਸ ਲਈ

ਇਹ ਐਨੇ ਉਦਾਸ ਬੈਠੇ ਹਨ ਤੇ ਰੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੱਸ ਖੇਡ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਨੰਨੇ-ਡਾਇਨਾਸੁਰ ਦੀ ਅੱਖ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈ। ਸਵੇਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਨੰਨਾ-ਡਾਇਨਾਸੁਰ ਰੋਣ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਲੂ, ਖਰਗੋਸ਼ ਤੇ ਟਾਈਗਰ ਉਸ ਕੋਲ ਆਏ ਅਤੇ ਰੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਝ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਸਭ ਕੁਝ ਭਾਲੂ, ਖਰਗੋਸ਼ ਤੇ ਟਾਈਗਰ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੁਝ ਛੁੱਲ ਹੱਸ-ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਕੁਝ ਉਦਾਸ ਸਨ। ਭਾਲੂ ਨੇ ਨੰਨੇ-ਡਾਇਨਾਸੁਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਤਾਂਹੀ ਤਾਂ ਤੈਰ੍ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਛੁੱਲ ਨਾ ਤੋੜ। ਇਹ ਛੁੱਲ ਸਾਨੂੰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਮਹਿਕਾਂ ਵੰਡਦੇ ਹਨ। ਮਧੂ-ਮੱਖੀਆਂ ਰਸ ਇੱਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਦ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਤਿੱਤਲੀਆਂ ਵੀ ਛੁੱਲਾਂ ਤੇ ਫਿਰਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸਾਡਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜੋ ਹੋਇਆ ਸੋ ਹੋਇਆ। ਅਗੇ ਤੋਂ ਕਸਮ ਖਾ ਕਿ ਛੁੱਲ ਨਹੀਂ ਤੋੜਾਂਗਾ। ਭਾਲੂ ਨੇ ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਛੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਉਦੋਂ ਹੀ ਤੋੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਾਲਤੂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸਵਾਰਥ ਲਈ ਛੁੱਲ ਤੋੜਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨੰਨੇ-ਡਾਇਨਾਸੁਰ ਨੇ ਭਾਲੂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਲਈਆਂ। ਉਸ ਸੁਪਨੇ ਨੇ ਉਸ ਤੇ ਛੂੰਘਾ ਅਸਰ ਪਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਫਿਰ ਕਦੇ ਛੁੱਲ ਨਹੀਂ ਤੋੜਿਆ। ਭਾਲੂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਝੋੜੀ ਦੇ ਆਲੋ-ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਛੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਮਹਿਕ ਮਿਲਦੀ ਰਹੇ। ■

□ ਰਾਧੇਲਾਲ 'ਨਵੱਚੱਕਰ'

ਪੱਕਾ ਰਬੜ ? ਕਿਵੇਂ ਬਣਿਆ ?

ਜਾਂ

ਦਨੀ ਗਤ ਸੀ। ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਜਯਸੈਨ ਨੇ ਸੇਠ ਜੀ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਸਤੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਰੱਖਿਆ। ਉਹ ਇਹਦੇ ਲਈ ਝੱਟਪਟ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ।

ਅਗਲੇ ਹੀ ਪਲ ਉਹ ਸਾਰੇ ਨੇੜੇ ਦੀ ਇਕ ਝੀਲ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ। ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਇਕ ਕਿਸਤੀ ਪਈ ਸੀ। ਥੋੜੀ ਹੀ ਢੁਰ ਤੇ ਮਲਾਹ ਦਾ ਘਰ ਸੀ। ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ— ਕੋਈ ਇਕ ਜਾ ਕੇ ਮਲਾਹ ਨੂੰ ਬਲਾ ਲਿਆਓ।

ਸ਼ਸ਼ੀ ਮਲਾਹ ਦੇ ਘਰ ਵੱਲ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਢੋੜ ਪਿਆ। ਲਗਭਗ ਦਸ ਮਿੰਟ ਦੇ ਬਾਦ ਮਲਾਹ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਸ਼ੀ ਵਾਪਸ ਆਇਆ। ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਮਲਾਹ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - 'ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਦੇ ਘੰਟੇ ਕਿਸਤੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਾਂਗੇ। ਤੈਂਨੂੰ ਪੂਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਮਿਲ ਜਾਏਗੀ।'

'ਠੀਕ ਹੈ।' ਮਲਾਹ ਝਟ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਲਕ ਝਪਕਦੇ ਸਾਰੇ ਕਿਸਤੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਏ। ਮਲਾਹ ਨੇ ਕਿਸਤੀ ਖੋਲੀ। ਦੂਸਰੇ ਹੀ ਪਲ ਕਿਸਤੀ ਨੇ ਕਿਨਾਰਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।

ਕਿਸਤੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਗੇਂਦ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੁਮਨ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਉਸ ਤੇ ਪਈ। ਉਸ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ

ਕਿਹਾ - 'ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਇਹ ਗੇਂਦ ਕਿਸਤੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਾਈ ਹੈ।'

'ਮੇਰਾ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਇਕ ਬੇਟਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਦੀ ਇਹ ਗੇਂਦ ਹੈ।' - ਮਲਾਹ ਬੋਲਿਆ।

ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਉਸ ਗੇਂਦ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਕਿਹਾ— ਇਹ ਗੇਂਦ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਹੈ?

'ਰਬੜ ਦੀ।' ਸੰਤੋਖ ਬੋਲਿਆ।

'ਸਹੀ ਕਿਹਾ।' ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਗੱਲ ਅਗੇ ਵਧਾਈ। ਇਹ ਗੇਂਦ ਪੱਕੇ ਰਬੜ ਦੀ ਬਣੀ ਹੈ।

'ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਪੱਕੇ ਰਬੜ ਦੀ ਖੋਜ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ?'

'ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ।'

'ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਦੱਸਾਂ?'

'ਹਾਂ, ਹਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦੱਸੋ।' - ਤਿੰਨਾਂ ਨੇ ਇਕੋ ਸੁਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ।

ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। 'ਗੁਡ ਈਂਜਰ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ। ਉਹਨੂੰ ਰਬੜ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਲਗਾਉ ਸੀ। ਉਹ ਨਿਊਯਾਰਕ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਜਦ ਵੀ ਘੁੰਮਣ ਨਿਕਲਦਾ, ਰਬੜ ਦੀ ਹੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਪੁਸ਼ਟ ਪਾਈ ਰਹਿੰਦਾ। ਉਹ ਰਬੜ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਲੱਭ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਵਿੱਚ ਰਬੜ ਦੇ ਘੌਲ ਨਾਲ ਕਈ ਰਸਾਇਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ।'

ਇਕ ਮੱਛੀ ਝੀਲ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਰ ਵੱਲ ਉਛਲੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਢੱਪਾਕ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਝੀਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਡਿਗੀ। ਸੁਭਾਵਿਕ ; ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਸ ਵੱਲ ਜਾ ਚਿਹਿਆ।

'ਮੱਛੀ ਵੱਡੀ। ਸੀ।' ਸੁਮਨ ਬੋਲਿਆ।

'ਹਾਂ।' ਸ਼ਸ਼ੀ ਨੇ ਹਾਮੀ ਭਰੀ।

'ਹੁਣ ਅਗੇ ਦੱਸੋ।' ਸੰਤੋਸ਼ ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਧਿਆਨ ਵਿਸ਼ੇ ਵਸਤੂ ਵੱਲ ਚਿਹਿਆ।

ਉਹ ਬੋਲੇ— 'ਇਸ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿੱਚ ਗੁਡ ਈਂਜਰ ਦੇ ਮਕਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਰਬੜ ਦੇ ਘੌਲ ਦੀ ਬਦਬੂ ਗਵਾਂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਆਉਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਅਕਸਰ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਝਗੜਨਾ ਪੈਂਦਾ।'

'ਗਵਾਂਦੀਆਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਵੀ ਝਗੜਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗੁਡ ਈਂਜਰ ਆਪਣੀ ਧੂਨ ਦਾ ਐਨਾ ਪੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਅਪਣੇ ਇਸ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੇ ਪਿਛੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜਮ੍ਹਾਂਪੂੰਜੀ ਗਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਕਰਜਾ ਵੀ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜਦ ਸਮੇਂ ਸਿਰ

ਚੁਕਾ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਅਨੇਕ ਵਾਰ ਉਹਨੂੰ ਜੋਲ੍ਹ ਦੀ ਸਜ਼ਾ
ਵੀ ਭੁਗਤਣੀ ਪਈ।

'ਕਮਾਲ ਦਾ ਆਦਮੀ ਸੀ ਗੁਡ ਈਯਰ।' ਸ਼ਸ਼ੀ ਹੈਰਾਨ
ਹੋ ਕੇ ਬੋਲਿਆ।

'ਬਿਲਕੁਲ।'

'ਜਦ ਉਹ ਜੋਲ੍ਹ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ
ਪ੍ਰਯੋਗ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੋਏਗਾ?' ਸੁਮਨ ਨੇ ਇੰਝ ਹੀ ਅਧਿਆਪਕ
ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ।

'ਨਹੀਂ ਜੁਗਾੜ ਲਗਾ ਕੇ ਜੋਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ
ਪ੍ਰਯੋਗ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਕੁਝ-ਨਾ-ਕੁਝ ਉਥੇ ਵੀ ਉਹ ਕਰਦਾ
ਰਿਹਾ। ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਦਿਮਾਗ ਚੁਪਚਾਪ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣ
ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।'

ਸੰਤੋਖ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਅਚਾਨਕ ਖੁਲ੍ਹੇ ਆਸਮਾਨ ਵੱਲ
ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਵੇਖਿਆ, ਬੱਦਲਾਂ ਦਾ ਇਕ ਟੁਕੜਾ ਚੰਨ੍ਹ ਨੂੰ
ਢੱਕਣ ਲਈ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਸ ਵੱਲ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ
ਝੱਟ ਬੋਲਿਆ - 'ਵੇਖੋ ਬੱਦਲ ਚੰਨ੍ਹ ਨੂੰ ਢੱਕਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।'

ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਝਲਕ ਉਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਿਆ।

'ਕੀ ਜੋਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਗੁਡ ਈਯਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿੱਚ
ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ।' ਸ਼ਸ਼ੀ ਨੇ ਐਵੈਂ ਹੀ ਪੁੱਛ ਲਿਆ।

'ਨਹੀਂ, ਉਥੇ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ।'
ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਦੱਸਿਆ।

'ਫਿਰ?' ਸ਼ਸ਼ੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ।

'ਜੋਲ੍ਹ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕੇ ਆਉਣ ਦੇ ਬਾਦ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਕ
ਦਿਨ ਇੰਝ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗੁਡ ਈਯਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਘਰ ਵਿੱਚ
ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੁਡ ਈਯਰ ਲਈ ਇਹ ਇਕਦਮ ਸੁਨਹਿਰੀ
ਮੌਕਾ ਸੀ। ਉਹ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਰਬੜ ਅਤੇ ਗੰਧਕ ਦੇ ਘੋਲਾਂ
ਦਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਉਸ ਦੀ

ਨਜ਼ਰ ਰਸੋਈਘਰ ਦੀ ਖਿੜਕੀ ਵੱਲ ਜਾ ਟਿਕੀ। ਉਸ ਨੇ
ਬਾਹਰ ਗਈ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਵੇਖਿਆ।
ਕਹਿੰਦੇ-ਕਹਿੰਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਰੁਕ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮਲਾਹ
ਨੂੰ ਕਿਹਾ - 'ਭਾਈ ਹੁਣ ਵਾਪਸ ਚਲੋ।'

'ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ।' ਕਹਿ ਕੇ ਮਲਾਹ ਕਿਸਤੀ ਨੂੰ ਕਿਨਾਰੇ
ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਣ ਲੱਗਾ।

'ਪਤਨੀ ਦੇ ਅਚਾਨਕ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਗੁਡ
ਈਯਰ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਉਸ ਦਿਨ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿ ਰਿਹਾ
ਹੋਏਗਾ?' ਇਹ ਸਵਾਲ ਸ਼ਸ਼ੀ ਨੇ ਕੀਤਾ।

'ਇੰਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।' ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ
ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਰੋ ਕਿਹਾ - 'ਪਤਨੀ ਦ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਤੇ
ਉਹਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਦਾ ਡਰ ਤਾਂ ਸੀ ਹੀ, ਨਾਲ ਹੀ
ਅਜੀਬ ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ
ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੇ ਘੋਲ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਪਾ
ਦਿੱਤੇ। ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਦ ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਚੀਕ
ਉਠਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਡੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਡੀਆਂ
ਰਹਿ ਗਈਆਂ।'

'ਕੀ ਹੋਇਆ?' ਤਿੰਨਾ ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ - 'ਕੀ
ਉਹਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲ ਗਈ?

ਹਾਂ, ਦੇਵੇਂ ਘੋਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਨਾਲ ਉਹ
ਪੱਕੇ ਰਬੜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਏ ਸਨ।

'ਅਰੇ ਵਾਹ! ਇਹ ਥੋੜਾ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਹੋ ਗਈ।'
ਤਿੰਨਾਂ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਮੁੰਹ ਵਿਚੋਂ ਇਕੋ ਵੇਲੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

'ਇੰਝ ਹੀ ਸਮਝ ਲਉ।' ਅਧਿਆਪਕ ਬੋਲੇ।

ਕਿਸਤੀ ਕਿਨਾਰੇ ਲਗ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਉਤਰੇ।
ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਮਲਾਹ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦਿੱਤੇ। ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਅੁਪਣੇ
ਅੁਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵੱਲ ਚਲ ਪਏ।

ਹਾਸਾ ਬੇਡਾ

ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ -

- ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਦਰਦਨਾਕ ਚਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
- ਸਰ, ਨੌਕ ਦਾ ਦਰਦਾ - ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਫੌਰਨ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ।

ਇਕ ਗਵਾਂਢੀ : (ਦੂਜੇ ਗਵਾਂਢੀ ਨੂੰ) ਤਿੰਨ ਬੁਲਾਉ ਅਤੇ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਏ?

ਦੂਜਾ ਗਵਾਂਢੀ : ਫੌਰਨ 'ਨੋ ਦੋ ਗਿਆਰਾ' ਹੋ ਜਾਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਭਲਾਈ ਹੈ।

ਰਾਜੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ-
ਮਾਂ ਚੰਦੂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਹਾਕੀ ਤੇੜ ਦਿੱਤੀ।

- ਲੇਕਿਨ ਕਿਉਂ?
- ਮਾਂ ਨੇ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਪੁੱਛਿਆ।
- ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਟੰਗ ਤੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।
- ਰਾਜੂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

ਡਾਕਟਰ : (ਰੋਗੀ ਨੂੰ) ਤੂੰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਪਿੱਠ ਦਰਦ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਵਧੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਰੋਗੀ : ਜੀ ਉਹ ਤਾਂ ਆਪ ਦੀ ਫੀਸ ਸੁਣ ਕੇ ਵਧੀ ਹੈ।

- ਕਿਰਨ

ਰਵੀ : ਮਾਂ ਦੁੱਧ ਪੀਣਾ ਹੈ।

ਮਾਂ : ਰਵੀ ਬੇਟਾ ਦੁੱਧ ਤਾਂ ਫਟ ਗਿਆ।

ਰਵੀ : ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ
ਸੂਝੀ ਧਾਰੇ
ਨਾਲ ਸੀਅ
ਦਿਓ।

ਮਰੀਜ : ਡਾਕਟਰ
ਸਾਹਿਬ!

ਮੈਂਨੂੰ ਰਾਤ ਨੂੰ
ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ
ਨੰਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

ਡਾਕਟਰ : ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੂੰ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ਮਰੀਜ : ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਤਕ
ਨੰਦ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦਾ
ਹਾਂ ਫਿਰ ਸੌ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਮਿਠਾਈ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ-
ਇਥੇ ਬਹੁਤ ਸਵਾਦਿਸ਼ਟ ਮਿਠਾਈ
ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਰਵੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਅਗੇ ਲਿਖ ਦਿਤਾ -
ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਇਥੇ ਭਿੰਨਭਿਨਾ
ਰਹੀ ਇਹ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੱਖੀਆਂ ਹਨ।

ਟੀਚਰ : 'ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ' ਮੁਹਾਵਰੇ
ਨੂੰ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰੋ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀ : ਮੈਂ ਨਲਕੇ ਤੇ ਮੂੰਹ
ਲਗਾਇਆ ਤਾਂ ਸੇਰੇ 'ਮੂੰਹ
ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ' ਆ ਗਿਆ।

- ਦਿਨੇਸ਼ ਕ੍ਰਮਾਰ

ਗਾਹਕ : (ਵੇਟਰ ਨੂੰ) ਅੱਜ ਤਾਂ
ਬਹੁਤ ਬੇਕਾਰ ਸਬਜ਼ੀ
ਬਣੀ ਹੈ ਪਰਸੋਂ ਤਾਂ
ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਸਬਜ਼ੀ
ਬਣੀ ਸੀ।

ਵੇਟਰ : ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋ
ਸਕਦਾ।

ਗਾਹਕ : ਕਿਉਂ

ਵੇਟਰ : ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਰਸੋਂ ਵਾਲੀ
ਹੀ ਤਾਂ ਸਬਜ਼ੀ ਹੈ।

ਟੀਚਰ (ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ) -

ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਡ੍ਰਾਇੰਗ ਕਾਪੀ ਤੇ ਟ੍ਰੈਨ ਅਤੇ ਉਸਦੀ
ਪਟੜੀ ਬਣਾਉ, ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਆ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ।

ਟੀਚਰ : (ਬੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਦ) ਮੁਕੇਸ਼, ਤੇਰੀ ਕਾਪੀ ਤੇ
ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਪਟੜੀ ਹੈ। ਟ੍ਰੈਨ ਕਿਥੇ ਹੈ?

ਮੁਕੇਸ਼ : ਸਰ ਆਪ 5 ਮਿੰਟ ਲੇਟ ਆਏ ਟ੍ਰੈਨ ਤਾਂ
ਛੁੱਟ ਗਈ।

ਮੋਹਨ : (ਸੋਹਨ ਨੂੰ) ਦਾਲ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀ ਪ੍ਰੋਟੀਨ
ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੋਹਨ : ਇਕ ਮੁਰਗੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ

ਮੋਹਨ : ਕਿਵੇਂ?

ਸੋਹਨ : ਇਕ ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਨਾ! ਘਰ ਦੀ ਮੁਰਗੀ
ਦਾਲ ਬਰਾਬਰ।

ਸਿਪਾਹੀ : (ਚੋਰ ਨੂੰ) 'ਨੌ ਦੋ ਗਿਆਰਾ' ਦਾ ਮਤਲਬ
ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਚੋਰ : ਸਰ! ਪਹਿਲਾਂ ਹੱਥਘੜੀ ਤਾਂ ਖੋਲੋ ਤਾਂ ਹੀ
ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੱਸਾਗਾ 'ਨੌ ਦੋ ਗਿਆਰਾ' ਦਾ
ਮਤਲਬ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

- ਰਵਨੀਤ ਕੁਮਾਰ

ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ
ਬੋਲਿਆ -

ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਘਰ 'ਚ ਬੈਠੇ-ਬੈਠੇ ਬਹੁਤ
ਬਕਾਵਟ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ
ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਦਿਓ।

ਆਪ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋ? - ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

- ਜੀ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਾਂ।

- ਤਦ ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਦੀ ਸਖਤ ਲੋੜ
ਹੈ। ਆਪ ਜਿੰਨੀ ਛੇਤੀ ਹੋ ਸਕੇ ਡਿਊਟੀ
ਜੁਵਾਇਨ ਕਰ ਲਓ।

- ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਬਿਨਾ ਚੈਕਅਪ ਕੀਤੇ ਹੀ ਸਲਾਹ
ਦਿੱਤੀ।

ਪਤਨੀ : ਕੱਲ ਜੋ ਭਿਖਾਰੀ
ਆਇਆ ਸੀ,
ਉਹ ਬਹੁਤ
ਚਲਾਕ ਸੀ।

ਪਤੀ : ਕਿਉਂ, ਕੀ
ਹੋਇਆ?

ਪਤਨੀ : ਕੱਲ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ
ਖਾਣਾ ਖੁਵਾਇਆ
ਅਤੇ ਅੱਜ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਦੇ
ਗਿਆ ਖਾਣਾ ਬਣਾਉਣਾ ਸਿੱਖੋ।

ਅਧਿਆਪਕ : (ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ) ਇਹ ਦੱਸੋ
ਕਿਹੜਾ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੈ ਜੋ ਪੇਟ
ਦੇ ਬਲ ਚਲਦਾ ਹੈ?

ਵਿਦਿਆਰਥੀ : ਜੀ, ਮੇਰਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਗੋਲ੍ਹਾ।

- ਦੀਪਕ ਕੁਮਾਰ ਦੀਪ

□ ਜਸਨਦੀਪ ਸਿੰਘ

ਆਉ ਬੱਚਿਓ, ਆਉ ਬੱਚਿਓ

ਆਉ ਬੱਚਿਓ-ਆਉ ਬੱਚਿਓ।
ਪੜ੍ਹੋ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਓ ਬੱਚਿਓ।

ਅੱਛੇ ਬੱਚੇ ਜ਼ਿਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ,
ਹਰ ਵੇਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਉਹ ਪੜ੍ਹਦੇ।

ਇਹੀ ਸਬਕ ਹੈ ਸਿਖਿਆ ਦਾ,
ਭਵਿੱਖ ਬਣ੍ਹੀ ਪੜਿਆਂ ਲਿਖਿਆਂ ਦਾ।

ਇਕ ਸਾਲ ਦਾ ਹੋਵੇ ਫਾਇਦਾ,
ਛੱਡੋ ਦਿਉ ਜੇ ਖੇਡਣਾ-ਕੁੱਦਣਾ।

ਚੱਕ ਲਉ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਾਲਾ ਬੈਗ,
ਲੰਘਿਆ ਵੇਲਾ ਹੁਥ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ।

ਦਿਨ ਤਾਂ ਗਹਿ ਗਏ ਚਾਰ ਬੱਚਿਓ,
ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਹੋ ਜਾਓ ਤਿਆਰ ਬੱਚਿਓ।

ਲੈ ਕੇ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਬੱਚਿਓ,
ਕਰੋ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਪੁਸਾਰ ਬੱਚਿਓ।

ਸਾਧਾਰਣ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤੰਤਰੀ ?

(ਸਭ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਾਅਬ 'ਲ' ਅੱਖਰ ਤੇ ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੈਨ ਜਾਂ ਪੈਸਿਲ ਉਠਾਉ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਚਿੰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਤੱਤ ਲਿਖਦੇ ਜਾਓ।)

- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 1) ਉਤਰਾਖੰਡ ਰਾਜ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਂ ਕੀ ਸੀ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 2) ਭਗਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਗ ਬਲਰਾਮ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਅਸਤਰ ਸੀ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 3) ਅਰਜੁਨ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਅਤੇ ਸਹਿਦੇਵ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪਾਂਡਵ ਕੌਣ ਸੀ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 4) ਉਤੇਜਾ ਦਾ ਮਾਤਿ੍ਕ ਕੀ ਹੈ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 5) ਸੰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਨੀ ਦੋਈ ਕਿਸ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਅੰਜਨ ਹਨ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 6) ਆਗਰਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਮੁਮਤਾਜ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਬਣਵਾਏ ਗਏ ਮਕਬਰੇ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਹੈ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 7) ਅਕਬਰ ਨਾਮਕ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖਕ ਕੌਣ ਹਨ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 8) ਕੌਡਾਈ ਝੀਲ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਦੇ ਕਿਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੈ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 9) ਸੰਨ 2016 ਦੀਆਂ ਉਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਨ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 10) ਉਤਰਾਖੰਡ ਰਾਜ ਦਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਕਿਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੈ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 11) ਮ੍ਰਿਤ ਸਾਗਰ ਜੋਰਡਨ ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੇ ਹੈ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 12) ਕੋਲਕਾਤਾ ਵਿਚ ਸੰਗਮਰਮਰ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਕਿਹੜਾ ਸਮਾਰਕ ਮਹਾਰਾਣੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ?

(ਸਹੀ ਉਤੱਤ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪੰਨੇ ਤੇ ਵੇਖੋ)

ਕਿੱਟੀ

ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਅਤੇ ਲੇਖਕ - ਅਜੈ ਕਾਲੜਾ

ਇਕ ਵਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿੱਟੀ ਨੇ ਕੁਝ ਖਾਣਾ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੰਮੀ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਮੰਗਦੀ ਹੈ।

ਕਿੱਟੀ ਦੀ ਮੰਮੀ ਕਿੱਟੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਸ਼ੁਧ ਨਹੀਂ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਿਰਫ ਘਰ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਖਾਣਾ ਹੀ ਖਾਣਾ
ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿੱਟੀ ਦੀ ਮੰਮੀ ਪੈਸੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਕਿੱਟੀ ਦੇ ਪਾਪਾ ਸਾਮ ਨੂੰ ਘਰ ਆਉਂਦੇ
ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਨਹਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ ਤਾਂ ਕਿੱਟੀ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾ ਦੇ
ਬਣਾਏ ਵਿਚੋਂ ਪੈਸੇ ਕੱਢ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਕਿੱਟੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ
ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਮੰਮੀ ਤੋਂ ਪੈਸੇ
ਮੰਗਦੀ ਹੈ। ਮੰਮੀ ਫਿਰ ਪੈਸੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ
ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਕਿੱਟੀ ਫਿਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾ ਦੇ ਬਣਾਏ ਚੋਂ ਪੈਸੇ ਚੁਰਾ
ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਿਨ ਬਣਾਏ ਵਿੱਚ 500 ਰੁਪਏ ਹੀ ਹੁੰਦੇ
ਹਨ ਅਤੇ ਕਿੱਟੀ ਪੂਰੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਕਿੱਟੀ ਦੇ ਪਾਪਾ ਆਫਿਸ
ਤੋਂ ਘਰ ਆ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਰ
ਦਾ ਪੈਟਰੋਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ
ਉਹ ਪੈਟਰੋਲ ਪਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਕਿੱਟੀ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ। ਲੇਕਿਨ
ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਵਣ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ
ਅਤੇ ਉਹ ਜਾ ਕੇ ਸੌਂ ਗਈ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਕਿੱਟੀ ਤੋਂ ਰਿਹਾ
ਨਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿੱਟੀ ਨੇ
ਆਪਣੇ ਪਾਪਾ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ
ਦੱਸੀ ਕਿ ਪੈਸੇ ਮੈਂ ਚੁਰਾਏ
ਸਨ। ਸੇਂਧੂ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿਉ।

ਕਿੱਟੀ ਦੇ ਪਾਪ ਕਿੱਟੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੇਟਾ ਮਾਂ-ਬਾਪ
ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਗੱਲ ਲਈ ਮਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨਾ
ਕਿ ਸਹੀ ਗੱਲ ਲਈ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ
ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬਾਲ ਕਹਾਣੀ : ਸਾਬਿਰ ਹੁਸੈਨ

ਬਾਜ਼ੀਗਾਰ

ਜਿ ਉਹ ਹੀ ਚੌਥੀ ਘੰਟੀ ਵੱਜੀ, ਇਰਫਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ-ਕਿਤਾਬਾਂ ਚੁੱਕੀਆਂ ਅਤੇ ਕਲਾਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲ ਪਿਆ।

"ਇਰਫਾਨ, ਕਿਥੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ?" - ਮਹੇਸ਼ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਮੈਂ ਤਾਂ ਘੁੰਮਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।" ਇਰਫਾਨ ਬੋਲਿਆ।

"ਤੂੰ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਗਣਿਤ ਦਾ ਪੀਰੀਅਡ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਗਣਿਤ ਤੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।"- ਮਹੇਸ਼ ਬੋਲਿਆ।

"ਗਣਿਤ ਦੇ ਸਵਾਲ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਕਰਾਂ?" ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਰਫਾਨ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਇਰਫਾਨ ਲਗਭਗ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਗਣਿਤ ਦਾ ਪੀਰੀਅਡ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗਣਿਤ ਉਸ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਗਣਿਤ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨੂੰ ਹੀ 'ਬਲੈਕ-ਬੋਰਡ' ਤੇ ਸਵਾਲ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ ਜਦ ਉਸ ਤੋਂ ਸਵਾਲ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਬੈਚ ਤੇ ਹੱਥ ਉਠਾ ਕੇ ਖੜਾ ਕਰਾ ਦਿੰਦੇ। ਇਰਫਾਨ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ

ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਹ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਕੋਈ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਪੜੇ ਲੇਕਿਨ ਚਲ ਪਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਗਣਿਤ ਦੇ ਪੀਰੀਅਡ ਦੇ ਬਾਅਦ 'ਇੰਟਰਵਲ' ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਸੀ। ਉਹ ਸਰੂਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਚਲ ਪਿਆ।

ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਰਫਾਨ ਪੜਨ ਤੋਂ ਜੀਅ ਚੁਰਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ ਲੇਕਿਨ ਗਣਿਤ ਦੇ ਸਵਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਪੂੰਜੂ ਜਦ ਸਵਾਲ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਜਾ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਗਣਿਤ ਦਾ ਪੀਰੀਅਡ ਹੀ ਛੱਡਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਰਫਾਨ ਕੁਝ ਹੀ ਦੂਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਢੋਲ ਵੱਜਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸੇ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਚਲ ਪਿਆ। ਉਹ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਬਾਜ਼ੀਗਾਰ ਖੇਡ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੋਏਗਾ। ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਸੜਕ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਭੀੜ ਇੱਕਠੀ ਸੀ। ਇਰਫਾਨ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਇਕ ਆਦਮੀ ਢੋਲ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਂਸਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨੀ ਰੱਸੀ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਛੋਟਾ ਲੜਕਾ ਚਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ ਬਲਕਿ ਖੇਡ ਵੀ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਤੇ ਚਲਦੇ ਵੇਖ ਇਰਫਾਨ ਹੈਰਾਨ ਗਹਿ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਰਕਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਤੇ ਚਲਦੇ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੁਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚੁਬਕ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਉਹ ਤਾਰ ਤੇ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਲੜਕਾ ਨੰਗੇ ਪੈਂਤੇ ਰੱਸੀ ਤੇ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਖੇਡ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਲੜਕਾ ਰੱਸੀ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਇੱਕਠੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹੋਲੀ-ਹੋਲੀ ਦਰਸ਼ਕ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਅਪਣਾ ਸਮਾਨ ਸਮੇਟਣ ਲੱਗਾ। ਇਰਫਾਨ ਹੁਣ ਵੀ ਉਥੇ ਖੜਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਦੇ ਲੜਕੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਰੱਸੀ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ?

"ਇਥੇ ਕਿਉਂ ਖੜੇ ਹੋ ਭਾਈ, ਤਮਾਸ਼ਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁਣ ਸਕੂਲ ਜਾਓ।" -ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਬੋਲਿਆ।

"ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਜਾਦੂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ?" -ਇਰਫਾਨ ਨੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ।

ਉਹ ਲੜਕਾ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਜੋਰ ਨਾਲ ਹੱਸ ਪਏ। ਇਰਫਾਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਸਦਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖਣ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਅਤੇ ਉਹ ਲੜਕਾ ਹੱਸ ਕਿਉਂ ਰਹੇ ਹਨ?

"ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਹੱਸ ਕਿਉਂ ਰਹੇ ਹੋ?" - ਇਰਫਾਨ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਤੇਰੇ ਭੋਲੇਪਨ ਤੇ। ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਤੁਲਿਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੇ ਖੇਡ ਹਨ।" -ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਬੋਲਿਆ।

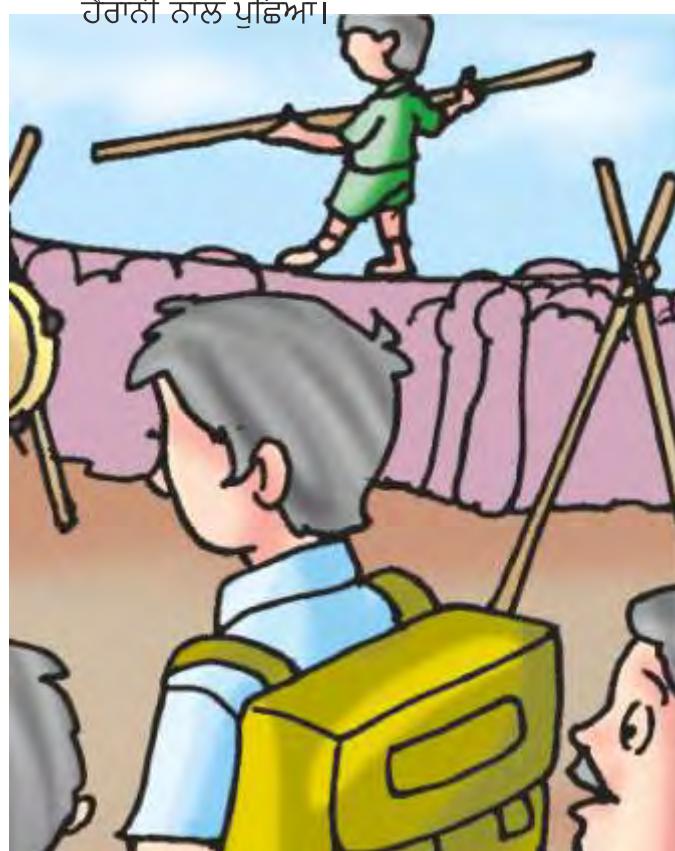
"ਕੀ ਮੈਂ ਵੀ ਰੱਸੀ ਤੇ ਚੱਲ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?" ਇਰਫਾਨ ਨੇ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਹਾਂ-ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਖੂਬ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ।" ਉਹ ਲੜਕਾ ਬੋਲਿਆ।

"ਕੇਵਲ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੈਂ ਰੱਸੀ ਤੇ ਚੱਲ ਸਕਾਂਗਾ।" -ਇਰਫਾਨ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ।

"ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਵੀ ਅਭਿਆਸ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।" - ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਇਰਫਾਨ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਠੀਕ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦ ਇਹ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਲੜਕਾ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਰੱਸੀ ਤੇ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਗਣਿਤ ਦੇ ਸਵਾਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਨਿਸ਼ਚਯ ਕਰ ਸਕੂਲ ਵਾਪਸ ਚਲ ਪਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਗਣਿਤ ਦਾ ਪੀਰੀਅਡ ਨਹੀਂ ਛੱਡੇਗਾ ਬਲਕਿ ਖੂਬ ਅਭਿਆਸ ਕਰੇਗਾ। ■

□ ਸੁਰਜੀਤ ਦੇਵਲ

ਬਸੰਤ ਆਈ

ਸਰਦੀ ਨੇ ਅਲਵਿਦਾ ਬੁਲਾਈ,
ਛੁੱਲਾਂ ਦੀ ਰੌਣਕ ਬਸੰਤ ਲਿਆਈ।

ਛੁੱਲ ਖਿੜੇ ਵੰਡਣ ਖੁਸ਼ਬੋਈ,
ਜਿਹੜਾ ਤੱਕੇ ਰੂਹ ਤਾਜੀ ਹੋਈ।

ਨਿਖਰ-ਨਿਖਰ ਕੇ ਆਉਣ ਤਿਤਲੀਆਂ,
ਛੁੱਲਾਂ ਤੇ ਝੁੰਮਰ ਪਾਉਣ ਤਿਤਲੀਆਂ।

ਲੱਗੇ ਰੁੱਤ ਪਿਆਰੀ ਹੁਣ ਦੀ,
ਕੋਇਲਾਂ ਦੀ ਕੂ-ਕੂ ਵੀ ਸੁਣਦੀ।

ਬੱਚੇ ਫਿਰਨ ਪਤੰਗ ਉਡਾਉਂਦੇ,
ਬੈ-ਕਾਟਾ ਕਰ ਸੋਰ ਮਚਾਉਂਦੇ।

'ਦੇਵਲ' ਬਸੰਤ ਦੀ ਅਦਾ ਸੁਹੱਪਣ,
ਰਹੇ ਟਹਿਕਦਾ ਸਦਾ ਸੁਹੱਪਣ।

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ

- ★ ਖੜ੍ਹੇ-ਖੜ੍ਹੇ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਘੁਟਨਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਡਾਕਟਰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।
- ★ ਤੇਜ਼ ਪੱਥੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਜਾਂ ਏ.ਸੀ. ਵਿੱਚ ਸੋਣ ਨਾਲ ਮੋਟਾਪਾ ਵੱਧਦਾ ਹੈ।
- ★ ਪੇਟ ਦਰਦ ਵਿੱਚ ਇਕ ਗਿਲਾਸ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਕਿਸੀ ਵੀ ਪੇਨ ਕੇਲਰ ਤੋਂ ਵੀ ਤੇਜ਼ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ★ ਕੁਕਰ ਵਿੱਚ ਦਾਲ ਗਲਦੀ ਹੈ, ਪਕਦੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਗੈਸ ਹੋਰ ਐਸਡਿਟੀ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- ★ ਐਲਯੂਮਿਨਮ ਦੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਾਲ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ਬਗਤ ਭਾਰਤੀ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਰੇਗੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।
- ★ ਸ਼ਰਬਤ ਅਤੇ ਨਾਰਿਆਲ ਪਾਣੀ ਸਵੇਰੇ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੋਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ।
- ★ ਲਕਵਾ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਮਰੀਜ ਦੇ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਦੇਸੀ ਗਾਂ ਦਾ ਘੀ ਪਾਊਂਣ ਨਾਲ ਲਕਵਾ ਪੰਦਰਾ ਮਿੰਟ ਵਿੱਚ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ★ ਦੇਸੀ ਗਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਨ ਨਾਲ 10 ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸਰ ਨਾਰਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

★ ਇਕ ਦਿਵਸੀ ਕ੍ਰਿਕਟ ਵਿੱਚ ਦੋਹਰੀ ਸੈਚਰੀ ਮਾਰਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਰਿਕਾਰਡ ਸਹਿਨ ਤੌਦੂਲਕਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ।
★ ਪਹਿਲਾ ਭਾਰਤੀ ਪੁਲਾੜ ਯਾਤਰੀ ਰਾਕੇਸ਼ ਸ਼ਰਮਾ ਹੈ।
★ ਪਹਿਲੀ ਭਾਰਤੀ ਮਹਿਲਾ ਪੁਲਾੜ ਯਾਤਰੀ ਕਲਪਨਾ ਚਾਵਲਾ ਹੈ।

- ★ ਵਿਕਰਮ ਸਾਰਾਭਾਈ ਪੁਲਾੜ ਕੇਂਦਰ ਤ੍ਰਿਵੰਦਰਮ ਵਿੱਚ ਹੈ। 1984 ਵਿੱਚ ਭੇਪਾਲ ਗੈਸ ਤ੍ਰਾਸਟੀ ਮਿਥਾਇਲ ਆਇਸੋਸਾਇਨੇਟ ਦੇ ਰਿਸਾਵ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ।
★ ਸਵਰਾਜ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਦਯਾਨਦੰਦ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ।
★ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਲਾਹੌਰ ਸੀ।
★ ਪੋਲੀਓ ਦੇ ਟੀਕੇ ਦੀ ਖੋਜ ਜੋਨਸ ਸਾਲਕ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ।
★ ਫਰਵਰੀ 2010 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਮਹਿਲਾ ਕ੍ਰਿਕਟ ਟੀਮ ਨੇ ਟੀ-ਟਾਂਟੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਦੱਖਣੀ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ।
★ ਧਰੁਵ ਤਾਰਾ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਤੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
★ ਕੁੰਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕਰਣ ਨੇ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਯੂਧ ਵਿੱਚ ਕੌਰਵਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।
★ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤਰੀ ਲਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਦਾ ਜਨਮਦਿਵਸ 2 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੰਗ੍ਰਹਿਕਰਤਾ - ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ

ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਚੌਰਾਹਾ

ਬ ਰਸਾਤ ਦਾ ਮੈਸਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜੋਰ ਨਾਲ ਬਾਰਿਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਰੁਣ ਅਤੇ ਗਰਿਮਾ ਪੜ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਬਾਰਿਸ਼ ਵਿਚ ਨਹਾਉਣ ਅਤੇ ਘੁੰਮਣ ਦਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਝ ਤਾਂ ਦੋਨੋਂ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਬੈਠੇ ਪੜ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਇਕ ਹੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੰਮੀ-ਪਾਪਾ ਅਤੇ ਦਾਦੀ ਦੁਸਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਐਨੇ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੰਮੀ ਨੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਖਿੜਕੀ ਦੇ ਮੋਹਰਿਓਂ ਪਰਦਾ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਹਰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਦਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਬਾਹਰ ਲਾਈਟਾਂ ਵੀ ਜਗ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਕਮਰੇ ਦੀ ਥੱਡੀ ਜਗਾ ਕੇ ਆਪ ਬਾਹਰ ਚਲੀ ਗਈ ਪਰ ਜਾਂਦੇਜਾਂਦੇ ਹਿਦਾਇਤ ਕਰ ਗਈ ਕਿ ਪੜਾਈ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕਰੋ। ਐਨੇ ਵਿਚ ਲਾਈਟ ਚਲੀ ਗਈੀ।

ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਜਲੋਂ ਮੁਸਕੁਰਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਖਿੜਕੀ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਖਿੜਕੀ ਖੋਲ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਦੇ ਬੁਲ੍ਹੇ ਅੰਦਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਵਾ ਦੇ

ਬੁਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਮਿਸ਼ ਵੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗਿੱਲਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮੰਮੀ ਮੌਮਬੱਤੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਈ ਅੰਦਰ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨਾਲ ਪੜਨ ਵਾਲਾ ਚਾਨ੍ਹ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਪਰ ਹਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਜੂਰੂ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਪਾਪਾ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ ‘ਅਰੁਣ ! ਗਰਿਮਾ ! ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਓ।’

ਦੋਨੋਂ ਬਾਹਰ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆਂ ਕਿ ਪਾਪਾ ਦਾਦੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ‘ਮਾਂ ਇਹ ਤਾਂ ਮੁਸਕਿਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਕੱਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹਨ। ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਦਾਦੀ ਨੇ ਮੁਸਕੁਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ - ਰਮੇਸ਼ ਤੁਸੀਂ ਭੁੱਲ ਗਏ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕਈ ਸਾਲ ਲਾਲਟੇਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਪੜਦੇ ਰਹੋ।

ਅਰੁਣ ਦੇ ਪਾਪਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮਾਂ ਬਚਪਨ ਦੇ ਦਿਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਦੋਂ ਦਾ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕਾਂ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਰੁਣ ਅਤੇ ਗਰਿਮਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਪਿੰਡ ਗਏ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਦਾਦੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਨ ਕਦੇ ਭੁੱਲ ਗੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ, ਅਜੇ ਤਕ ਲਾਈਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈ। ਅਰੁਣ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਲਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਜਲਦੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਦਾਦੀ ਉਠ ਕੇ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਇਕ ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਆਟਾ ਅਤੇ ਇਕ ਗਿਲਾਸ ਪਾਣੀ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਈ। ਲਤਾ, ਰਮੇਸ਼, ਅਰੁਣ ਅਤੇ ਗਰਿਮਾ ਚੁੱਪਚਾਪ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗੱਲ ਤਾਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਦਾਦੀ ਆਟੇ ਵਾਲੀ ਥਾਲੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਗਿਲਾਸ ਲੈ

ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ ਹੈ। ਦਾਦੀ ਚੁਪਚਾਪ ਆਪਣਾ ਖੇਲ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਗਈ ਤਾਂ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਗਾਣੇ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਗੁੰਜਣ ਲੱਗ ਗਈ। ਦਾਦੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਆਟੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਕਸ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਗਈ।

ਆਖਿਰ ਰਮੇਸ਼ ਤੋਂ ਚੁਪ ਨਾ ਰਿਹਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਾਦੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਖੇਡ-ਖੇਡ ਰਹੇ ਹੋ। ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਤਾਂ ਕੁਝ ਦੱਸੋ। ਦਾਦੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਲਾਈਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕੱਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪੜਾਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਝ ਹੋ ਜਾਏ। ਫਿਰ ਤੋਂ ਆਟੇ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਕਸ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਗਈ। ਸਭ ਚੁਪਚਾਪ ਬੈਠ ਗਏ। ਦਾਦੀ ਦੇ ਹੱਥ ਆਟੇ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਦਾਦੀ ਨੇ ਆਟੇ ਦਾ ਦੀਵਾ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਦੈਰਨ ਲਤਾ ਸਮਝ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਦੀਵੇ ਲਈ ਸਰੋਂ ਦਾ ਤੇਲ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਰਸੋਈ ਚੌਂ ਸਰੋਂ ਦੇ ਤੇਲ ਦੀ ਬੋਤਲ ਲੈ ਆਈ। ਦਾਦੀ ਨੇ ਆਟੇ ਦੇ ਦੀਵੇ ਵਿਚ ਤੇਲ ਭਰ ਦਿੱਤਾ। ਦਾਦੀ ਨੇ ਦੀਵੇ ਦੇ ਚਾਰ ਕੋਨੇ ਬਣਾਂ ਕੇ ਰੂੰ ਦੀ ਬੱਤਿਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਸਰੋਂ ਦੇ ਤੇਲ ਵਿਚ ਡੁਬੋ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਰਮੇਸ਼ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤੇ ਮਾਚਿਸ ਲੈ ਆਇਆ। ਦਾਦੀ ਨੇ ਬੱਤਿਆਂ ਜਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ! ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਹੀ ਚਾਨਣ ਹੋ ਗਿਆ।

ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਾਰੇ ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਸਣ ਲਗੇ। ਦਾਦੀ ਦੇ ਦੀਵੇ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਜਾਦੂ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਦਾਦੀ ਵੀ ਮੁਸਕੁਰਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਦਾਦੀ ਨੇ ਕਿਹਾ— ਪਿੰਡਾ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਦਿੱਕਤ ਹੁੰਦੀ

ਸੀ। ਅਸੀਂ ਆਟੇ ਦੇ ਦੀਵੇ ਬਣਾ ਕੇ ਹੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਚੌਰਾਹਾ ਦੀਵਾ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜਾਈ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਚੌਰਾਹਾ।

ਰਮੇਸ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ— ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਚੌਰਾਹਾ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ?

ਦਾਦੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ — ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਾਂ? ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋ ਆਪਣੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਕਿਵੇਂ ਚਾਨਣ ਫੈਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਏਨੇ ਨੂੰ ਅਰੁਣ ਅਤੇ ਗਰਿਮਾ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਤਾਬਾ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਏ। ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਵਿਚ ਉਹ ਦੌਨੋਂ ਆਪਣੀ ਪੜਾਈ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ। ਹਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਿੱਕਤ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਦੀਵੇ ਨੋਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਚਾਨਣ ਹੀ ਚਾਨਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬੱਚੇ ਆਪਣੀ ਪੜਾਈ ਵਿਚ ਡੁਬੋ ਹੋਏ ਸਨ। ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਚੌਰਾਹਾ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ■

ਸਾਧਾਰਣ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤਾਰੀ ਦੇ ਜਵਾਬ

- 1) ਉਤਰਾਂਚਲ
- 2) ਹਲ
- 3) ਨਕੁਲ
- 4) ਜੂਲ
- 5) ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ
- 6) ਤਾਜ਼ਮਹਿਲ
- 7) ਅਬੁਲ ਫਜਲ
- 8) ਕੋਡਾਈਕਨਾਲ
- 9) ਬ੍ਰਾਜੀਲ
- 10) ਨੈਨੀਤਾਲ
- 11) ਇਜਰਾਈਲ
- 12) ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਮੈਮੋਰੀਅਲਾ।

ਲੇਖ : ਪਰਮੁਖ ਸੁਕਲ

ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰੀ ਘੋੜਾ

Hਮੁੰਦਰੀ ਘੋੜਾ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂਸਾਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਸੌਂ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਾਤੀਆਂ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਤੀਆਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਰਦੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਇਹ ਕਿਤੇ ਅਲੱਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ? ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨਕ ਹੁਣ ਤਕ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕੇ। ਸਮੁੰਦਰੀ ਘੋੜੇ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੁਛ ਤਕ 6 ਮੈਟੀਮੀਟਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 17 ਮੈਟੀਮੀਟਰ ਤਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਜਨ ਪੰਜ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜੀ ਗ੍ਰਾਮ ਤਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਚਮੜੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਦ ਚਾਹੇ ਗਿਰਗਿਟ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਰੰਗ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਮੁੰਦਰੀ ਘੋੜੇ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਇੱਕ ਖੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਪਾਣੀ

ਵਿੱਚ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਤੈਰਦਾ ਹੈ। ਤੈਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦਾ ਖੰਭ ਐਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿਖਾਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

ਸਮੁੰਦਰੀ ਘੋੜੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੱਛੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਇਸ ਦਾ ਸਿਰ ਬਾਕੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੇਧ ਵਿੱਚ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨੱਥੇ ਡਿਗਰੀ ਦਾ ਕੌਣ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧਾ ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ ਤੈਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਆਮ ਮੱਛੀਆਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਪਰ-ਹੇਠਾਂ ਅਤੇ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਮੁੰਦਰੀ ਘੋੜੇ ਦਾ ਮੁੱਖ ਭੋਜਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੀਡੇ-ਮਕੋੜੇ ਆਦਿ ਹਨ। ਇਹ ਆਪਣਾ ਭੋਜਨ ਚਥਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਚੁਸ ਕੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪਤਲੀ ਅਤੇ ਲੰਬੀ ਪੁਛ ਇਹਨੂੰ ਤੈਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਸਮੁੰਦਰੀ ਘਾਹ ਅਤੇ ਸਪੰਜਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਚਿਪਕ ਕੇ ਆਰਾਮ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਮੁੰਦਰੀ ਘੋੜਾ ਮੱਛੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਇਕ ਅਦੂਤ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਘੋੜੇ ਵਰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰੀ ਘੋੜਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ ਇਕ ਮਾਤਰ ਅਜਿਹਾ ਜੀਵ ਹੈ ਜੋ ਬੱਚੇ ਸੇਕਣ ਦਾ ਕੰਮ ਨਰ ਸਮੁੰਦਰੀ ਘੋੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਰ ਸਮੁੰਦਰੀ ਘੋੜੇ ਦੇ ਪੇਟ ਦੇ ਕੋਲ ਇਕ ਭਰੁਣਦਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਾਦਾ ਆਂਡੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਨਰ ਸਮੁੰਦਰੀ ਘੋੜਾ ਆਪਣੀ ਭਰੁਣਦਾਨੀ ਵਿੱਚ ਆਂਡੇ ਗੁਹਿਣ ਕਰ ਲੈਣ ਦੇ ਬਾਦ ਆਂਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸੇਕਦਾ ਹੈ।

ਆਂਡਿਆਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਜਨਮ ਭਰੁਣਦਾਨੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਪੰਜਾਲੀ ਦਿਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਆਂਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਪਨਪਤੇ ਹੀ ਉਹਨੂੰ ਡਿਲਿਵਰੀ ਪੀੜ ਹੋਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੁੜੀ ਹੋਈ ਪੁਛ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ-

ਪਿਛੇ ਹਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਮੁੰਦਰੀ ਘੋੜੇ ਦੇ ਅੱਗੇ-ਪਿਛੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਭਰੂਣਦਾਨੀ ਦਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਮੂੰਹ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ-ਇਕ ਕਰਕੇ ਨਵਜਾਤ ਬੱਚੇ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਰਿਆ ਤਦ ਤਕ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਭਰੂਣਦਾਨੀ ਖਾਲੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਏ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕ ਭਰੂਣਦਾਨੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਹ ਆਂਡਿਆਂ ਦਾ ਪੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਮੁੰਦਰੀ ਘੋੜੇ ਦੇ ਬੱਚੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਅੰਗ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਕਵੱਚ ਜਿਹਾ ਚੜਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਇਕ ਥੈਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ

ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਤੌਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਦੇਨ ਹੈ। ਇਹ ਥੈਲੀ ਬਹੁਤ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਗਰ ਇਸ ਤੋਂ ਹਵਾ ਦਾ ਇਕ ਵੀ ਬੁਲਬਲਾ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਗੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਡੱਬ ਕੇ ਸਾਗਰ ਤਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ■

ਸਮੁੰਦਰੀ ਘੋੜੇ ਦੇ ਬੱਚੇ ਸਾਗਰ ਦੇ ਜਲ ਦੀ ਛੋਹ ਪਾਉਂਦੇ ਹੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੌ-ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਸਮੁੰਦਰੀ ਘੋੜੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ■

ਪ੍ਰੇਰਕ ਪ੍ਰਸੰਗ - ਨੀਲਮ

ਨੀਂਹ ਦਾ ਪੱਥਰ

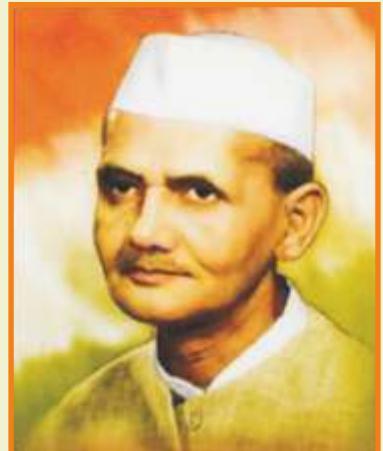
H

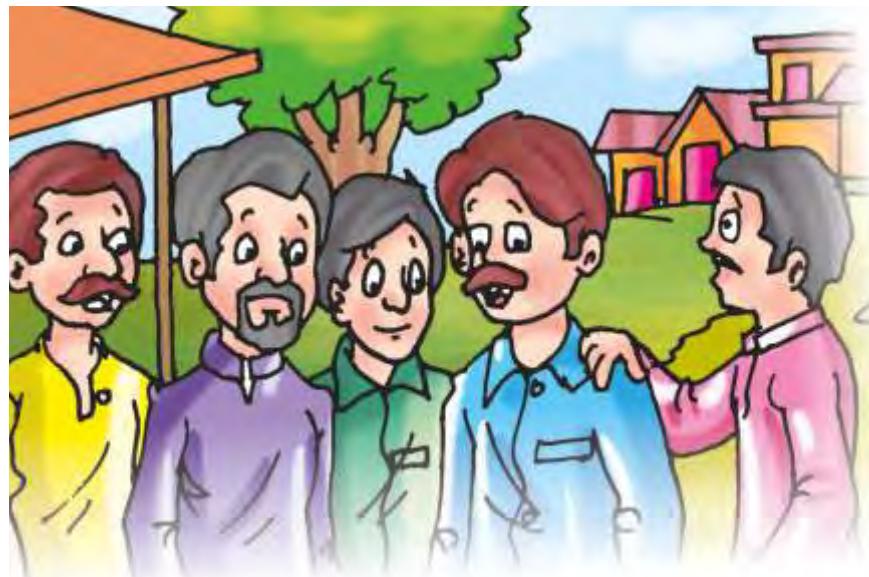
ਭਾਅ ਤੋਂ ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਹਸਤੁਖ ਸਨ। ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਮੰਡਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣੇਂ ਤਾਂ ਉਹ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਛਪਵਾਉਣਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹਾ ਕਰਨ ਇਹ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕਰ ਹੀ ਲਿਆ “ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਛਪਵਾਉਣ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਤਿਰਾਜ ਕਿਉਂ ਹੈ?”

“ਦਰਾਸਲ ਮੈਂ ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।”

“ਮਤਲਬ”?

ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਸਚਾਈ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ “ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਮੰਡਲ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਿਹਾ ਸੀ ‘ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ! ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਤਾਜਮਹਿਲ ਵਿਚ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪੱਥਰ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਇਕ ਵਧੀਆ ਸੰਗਮਰਮਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਜਹਾਨ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਤਰੀਫ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪੱਥਰ ਤਾਜਮਹਿਲ ਦੀ ਨੀਂਹ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਪੱਥਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਪਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤਰੀਫ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਪਰ ਤਾਜਮਹਿਲ ਉਸੇ ਤੇ ਟਿਕ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਨੀਂਹ ਦਾ ਪੱਥਰ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ■

ਬੋਧ ਕਥਾ : ਅਰਚਨਾ ਜੈਨ

ਸੰਤੋਖ ਦੀ ਭਾਵਨਾ

ਬ ਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਦੋਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਪੰਜੇ ਬੜੇ ਗਰੀਬ ਸਨ। ਦਿਨ-ਰਾਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਕਮਾਈ ਹੁੰਦੀ ਉਹ ਘਰ ਖਰਚ ਲਈ ਘੱਟ ਪੈ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਚੀ ਦਰ ਤੇ ਧਨ ਉਧਾਰ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰਜ ਦਾ ਵਿਆਜ, ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਘਰ ਖਰਚ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਪੰਜੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਸਨ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਬਰ ਲੱਗੀ ਕਿ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਕੋਈ ਮਹਾਤਮਾ ਪਧਾਰੇ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਚਮਤਕਾਰ ਨਾਲ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਸ ਇਸੇ ਉਮੀਦ ਨਾਲ ਉਹ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ। ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਣ-ਛੂਹ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਈ।

ਸੁਣ ਕੇ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ— ਜਿਸ ਨੇ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਚਾਹੀਆ ਹੈ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਛੇਤੀ ਹੀ ਹੋਏਗਾ।

ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਰੰਗ ਭਰਨ ਲੱਗਾ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਰਹੇ ਲੇਕਿਨ ਬਾਦ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਟੈਸ਼ਨ ਨੇ ਜਕੜ ਲਿਆ।

ਹੁਣ ਪੰਜੇ ਫਿਰ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ। ਲੇਕਿਨ ਮਹਾਤਮਾ ਤਪੱਸਿਆ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਸਨ। ਜਦ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ— ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ।

- ਭਲਾ ਕਿਉਂ? ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪੁੱਛਿਆ।

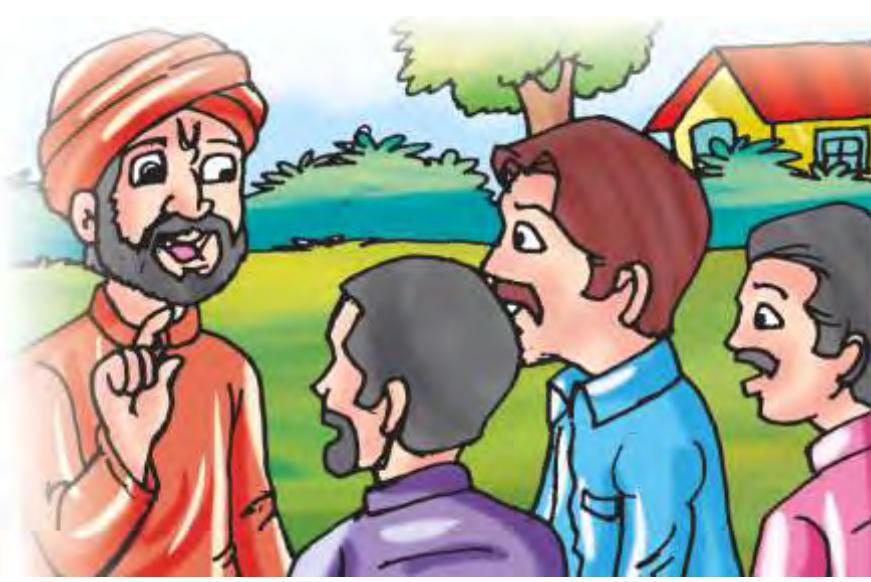
ਹੁਣ ਇਕ-ਇਕ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਦੁਖੜਾ ਸੁਣਾਇਆ ਤਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਕਿ ਇਹ ਅਥਾਹ ਧਨ ਅਤੇ ਐਸ਼੍ਵਰੀਆਰਾਮ ਭਰਪੂਰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਾਰਣ ਘੋਰ ਟੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਹਨ।

ਹੁਣ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ— ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੁਖ ਕਦੇ ਸਥਾਈ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ। ਸੰਸਾਰਿਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਅਸਲੀ ਸੁਖ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਕਰਨਾ ਬੇਕਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਸੰਤੋਖ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

- ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸੰਤੋਖ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਸਾਨੂੰ ਵਾਪਸ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗਾ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿਓ।

ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ — “ਠੀਕ ਹੈ।”

ਪੰਜੇ ਵਾਪਸ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗੇ ਹੀ ਬਣ ਗਏ। ਹਾਂ, ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਸੰਤੋਖ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਜਾਗ ਉਠੀ ਸੀ।

ਰੰਗੀਨ ਸੰਸਾਰ ਤਿਤਲੀਆਂ ਦਾ

Hਨਭਾਊਂਦੀਆਂ ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੀਆਂ ਤਿਤਲੀਆਂ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਉਠਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਆਕਰਸ਼ਕ, ਚਮਕਦਾਰ ਗੁੜੇ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਜਦ ਖੁਬਸੂਰਤ ਛੁੱਲਾਂ ਤੇ ਮੰਡਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵੱਡਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਉਠਦਾ ਹੈ।

ਜੀਵ-ਜਗਤ ਦੇ 'ਲੇਪੀਡਾਪ੍ਰੋਟਾ' ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਤਿਤਲੀਆਂ ਨੂੰ ਗੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਇਕ ਲੱਖ ਚਾਲੀ ਹਜ਼ਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਿੱਸਾ ਟਿੱਡੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਿਤਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 25000 ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਤਿਤਲੀ ਦਾ ਜਨਮ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ 'ਕੇਟਰਪਿਲਰ' ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਅੰਡਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦੇ ਬਾਦ ਇਹ ਕੇਟਰਪਿਲਰ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਚਥਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਾਲੀਫੇਸ਼ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲਾਰਵਾ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੇਟੂ ਕਿਹਾ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਤੇਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਲਾਰਵਾ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ 48 ਘੰਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵਜਨ ਤੋਂ 86000 ਗੁਣਾ ਭੋਜਨ ਚੱਟ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੌਬਾ-ਤੌਬਾ ਕਿੰਨਾ ਪੇਟੂ ਜੀਵ ਹੈ ਇਹ। ਅਗਰ ਇਹੀ ਤੁਲਣਾ ਅਸੀਂ ਇਕ ਸੱਤੰਖ ਵਾਲੇ ਨਵਜਾਤ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਏਗਾ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਦਿਨ ਵਿੱਚ 301 ਟਨ ਭੋਜਨ ਆਪਣੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਪਾ ਲਏ।

ਅਗੇ ਪੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਥ ਅਤੇ ਤਿਤਲੀ ਦਾ ਫਰਕ ਵੀ ਜਾਣ ਲਈਏ। ਇਹਨਾਂ ਦੇਵਾਂ ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਹੀਦਾ। ਇਕ ਹੀ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਅਲਗ-ਅਲਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਥ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਵਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤਿਤਲੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਧਿਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਿਤਲੀ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਜਦਕਿ ਮਾਥ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਭੋਜਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗ੍ਰੋਟ ਬਿਟੇਨ ਅਤੇ ਕੇਨਰੀ ਦੀਪ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਟੇਅੰਟਾਨ ਅਤੇ ਸਟਿਗਮੇਲਾ

ਰਿਡਕਿਊਲੋਸਾ ਮਾਥ ਮਾਤਰ 0.08 ਇੰਚ ਲੰਮਾ-ਚੌੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਪਿੱਗਮੀ ਬਲੂ' ਨਾਮਕ ਤਿਤਲੀ ਜੋ ਉਤੱਤੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਦੇ ਖੰਬਾਂ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਵੀ ਸਿਰਫ 0.55 ਇੰਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਤਿਤਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ 'ਕਵੀਨ ਇਲੇਕਜ਼ੇਕ੍ਰਾ ਬਰਡ ਵਿੰਗ' ਨਾਮਕ ਤਿਤਲੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਿਊਗਿਨੀ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਇਸ ਤਿਤਲੀ ਦੇ ਇਕ ਖੰਬ ਤੋਂ ਦੁਸਰੇ ਖੰਬ ਤਕ ਦੀ ਚੌੜਾਈ 11 ਇੰਚ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੋਲੋਮਨ ਦੀਪ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਅਨਿਖੋਪਟੇਰੀਆ ਅਲੋਰਿਆ ਨਾਮਕ ਤਿਤਲੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਿਰਫ ਬਾਰਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।

ਤਿਤਲੀਆਂ ਦੀ ਘੁੰਮਣ-ਸਕਤੀ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਦੂਰ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵੀ ਜੀਵ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨੌ ਛੁੱਟ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤਕ ਵੇਖ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤਿਤਲੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰਾ ਭੋਜਨ ਮਕਰੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜੰਤੂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾ ਨਾ ਜਾਏ ਇਸ ਲਈ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੰਗ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। 'ਡੇਡ ਲੀਫ' ਤਿਤਲੀ ਦੇ ਖੰਬ ਫੈਲੇ ਹੋਣ ਤੇ ਚਟਕੀਲੇ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਮੇਟਨ ਤੇ ਇਹ ਇਕ ਮੁਰਸ਼ਾਈ ਪੱਤੀ ਵਰਗੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਜੰਤੂ ਇਹਨੂੰ ਮਾਤਰ ਇਕ ਪੱਤੀ ਸਮਝ ਕੇ ਅਗੇ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਤਿਤਲੀਆਂ ਦੇ ਖੰਬਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵੱਲ ਦੋ ਕਾਲੇ ਧੱਬੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਅੱਖ ਵਾਂਗ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਦੁਸ਼ਮਣ ਇਸ ਝੂਠੀ ਅੱਖ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। 'ਕਲਾਊਡੇਡ ਯਲੋ' ਨਾਮਕ ਤਿਤਲੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਆਪਣਾ ਬਚਾਅ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਕੁਦਰਤੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੋਂ ਤਿਤਲੀ ਆਪਣਾ ਬਚਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਮਾਨਵ ਆਪਣੇ ਸਵਾਰਥ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਤੁਲਿਆ ਹੈ। ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਤਿਤਲੀਆਂ ਨੂੰ ਛੜ ਕੇ ਇੱਕਠਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜਾਦ ਘੁੰਮਣ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ■

ਜਾਣਕਾਰੀ : ਵਿਭਾ ਵਰਮਾ

ਕਹਾਣੀ

ਫਾਇਰ ਬਿਗੇਡ ਦੀ

ਮ

ਨ 1866 ਵਿੱਚ ਲੰਡਨ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਇਕ ਭਿੰਨੀ ਅਗਨੀਕਾਂਡ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 15 ਹਜ਼ਾਰ ਭਵਨ ਸੜ ਕੇ ਸਵਾਹ ਹੋ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੇਟਪਾਲ ਦਾ ਗਿਰਜਾਘਰ ਵੀ ਸੀ। ਤਦ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਅੱਗ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਹੱਥ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਪੰਪ ਬਣਾਇਆ ਜੋ ਇਕ ਮੇਟੇ ਪਾਇਪ ਰਾਹੀਂ ਅੱਗ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਬਚਿਓ! ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ? ਦਮਕਲ ਗੱਡੀ ਫਾਇਰ ਬਿਗੇਡ ਦੀ ਸ਼ੁਰਾਅਤ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?

ਸੰਨ 1835 ਵਿੱਚ ਨਿਊਯਾਰਕ ਸ਼ਹਿਰ ਨੇ ਪੇਡ ਅੱਗ-ਬਣਾਉ ਦਸਤੇ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਚਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ 250 ਡਾਲਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾ ਕੇ 40 ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਨਿਊਯਾਰਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੰਨ 1855 ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਅਗਨੀ ਗੂਹੀ (ਫਾਇਰ ਬਿਗੇਡ ਹਾਊਸ) ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਰੇਕ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਅਨੇਕ ਅੱਗ-ਬਣਾਉ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਇਕ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਅੱਗ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਖਬਰ ਮਿਲਦੇ ਹੀ ਫਾਇਰ ਬਿਗੇਡ ਪ੍ਰਹੁੰਚ ਕੇ ਅੱਗ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਗੁਜ਼ਰੇ ਜਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਫਾਇਰ ਬਿਗੇਡ ਬਣਾਈ ਗਈ ਉਹ ਅੱਜ ਵਾਂਗੂ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜ ਤਾਕਤਵਰ ਘੋੜਿਆਂ ਨਾਲ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਪੰਜ ਮੀਟਰ ਲੰਮੀ ਬੱਧੀ ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਬੱਧੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੀ ਲੋਹੇ ਦੀ ਇਕ ਟੈਂਕੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਰੱਖੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਅਗਰ ਕਿਤੋਂ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਦੀ ਤਾਂ ਤੁਰੰਤ ਬੱਧੀ ਪ੍ਰਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕ ਅੱਗ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ■

ਪ੍ਰੇਰਕ-ਪ੍ਰਸੰਗ : ਡਾ: ਸਤਿਪੁਕਾਸ਼ ਵਰਮਾ

ਦ੍ਰਿੜ ਨਿਸਚਯ ਦਾ ਫਲ

ਜ

ਕੁ ਜੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਪਠ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਖਿਲਾ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਜਗ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਤਾਂ ਦਿਖਾਓ, ਬੇਟਾ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਥੇਲੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਗੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਹਥੇਲੀ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ - ਬੇਟਾ! ਤੁੰ ਘਰ ਜਾ। ਆਸਰਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਗੁਰੂ ਜੀ! - ਚੇਲੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

- ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਲੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

- ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਹਥੇਲੀ ਉਹਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ- ਇਹ ਵੇਖ ਇਹ ਹੈ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਲੀਕ। ਇਹ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੁੰ ਸਮਾਂ ਨਸ਼ਟ ਨਾ ਕਰ, ਘਰ ਜਾ। ਉਥੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਵੇਖ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਜੇਥੇ ਵਿਚੋਂ ਚਾਕੂ ਕੱਢਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਉਹ ਦਾਤਨ ਤੌੜਨ ਲਈ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਤਿਖੀ ਨੌਕ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਇਕ ਛੂੰਘੀ ਲੀਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਹੱਥ ਲਹੂ-ਲੁਹਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਤਦ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੋਲਿਆ- ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਲੀਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਜੀ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਗਲੇ ਲਗਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬੋਲੇ - ਤੈਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਸਿੱਖਣ ਤੋਂ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦੀ, ਬੇਟਾ। ਦ੍ਰਿੜ - ਨਿਸਚਾ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਲਕੀਰਾਂ ਵੀ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ- ਪਾਣਿਨੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਵਿਸ਼ਵ-ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ 'ਅਸਟਾਧਿਆਈ' ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਐਨੀਆਂ ਸਦੀਆਂ ਗਜ਼ਰ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਉਤਸ ਅਤੇ ਪੂਰਣ ਵਿਆਕਰਣ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੁਣ ਤਕ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ।

ਸ਼ਿਵਾਜੀ ਦਾ ਸਾਹਸ

ਬ

ਲਕ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਤੇ ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਦਿਸ਼ਟੀ ਪਈ। ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਦੁਰਲਭ ਸੀ ਪਰ ਅਦਭੁਤ ਸਾਹਸ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੋਬਲ ਵੀ ਸੀ, ਜੋ ਹਰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਰਲ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਇੱਛਾ ਸਦਾ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਦੇ ਆਤਮਬਲ ਅਤੇ ਸਾਹਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਭਾਵ ਨਾਲ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ, ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਮਕਸਦ ਵਿੱਚ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਵਧਾਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਸਮਰਥ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ

ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲੱਗੇ। ਸਮਰਥ ਰਾਮਦਾਸ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ।

ਫਿਰ ਵੀ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਿਸਚਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂਕਿ ਆਪਣੀ ਦੈਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨੂੰ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਪਰਖ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਬਲ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਉਹ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੱਖ ਦੇ ਦਰਦ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਕਲੀਫ ਹੈ, ਅਗਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਚਲੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਗੁਰੂਦੇਵ ! ਮੈਂ ਇਸ ਰੋਗ ਦੇ ਇਲਾਜ ਦਾ ਜਾਣਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਅਪ ਹੀ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਦੱਸੋ। ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹਰ ਸੰਭਵ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗਾ।

ਸਮਰਥ ਰਾਮਦਾਸ ਬੋਲੇ- ਅਗਰ ਸ਼ੇਰਨੀ ਦਾ ਦੁੱਧ ਅੱਖ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਅੱਖ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੀ ਗੁਫਾ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸ਼ੇਰਨੀ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਉਥੇ ਜਾਏ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰਨੀ ਦਾ ਦੁੱਧ ਲਿਆਏ ਤਾਂ ਕੰਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਵੱਲ ਸੀ।

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਬਰਤਨ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਗੁਫਾ ਵੱਲ ਨਿਡਰਤਾ ਨਾਲ ਅਗੇ ਵਧਣ ਲੱਗੇ। ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇਹੀ ਸੋਚਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਗਰ ਸ਼ੇਰਨੀ ਨੇ ਵਾਰ ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਵੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਲਈ ਜੀਵਨ ਜਾਣ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਦਉਪਯੋਗ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਸ਼ੇਰਨੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਰੱਬ ਐਨੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਦਏ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋ ਸਕੇ। ਦੁੱਧ

ਦਾ ਬਰਤਨ ਅਗੇ ਵਧਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ੇਰਨੀ ਦਾ ਦੁੱਧ ਕੱਢਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ੇਰਨੀ ਸ਼ਾਂਤ ਭਾਵ ਨਾਲ ਪਈ ਰਹੀ। ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਨੇ ਦੁੱਧ ਲੋਟੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਲਿਆ। ਸ਼ੇਰਨੀ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਕੋਈ ਹਾਨੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਈ।

ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਨੇ ਦੁੱਧ ਲਿਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੁੱਧ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ- "ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ, ਦਰਦ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ।" ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ੇਰਨੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਰਿੱਧੀ - ਸਿੱਧੀ ਰਾਹੀਂ ਪੇਦਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਦੁੱਧ ਲਿਆਉਣਾ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਮਾਤਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਪਾਸ ਹੋ ਗਏ।

ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਦੇ ਵਾਰ ਨਾ ਖਾਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ, ਕਦੇ ਹਾਰ ਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਭਵਾਨੀ ਤਲਵਾਰ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਂਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸੰਗਠਨ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ੁਭ ਅਸ਼ੀਜ਼ ਦਿੱਤੀ। ਅਨੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਜ ਲਈ ਜਿਸ ਚੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਉਹ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਠਿਨ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਤੇ ਖਰੇ ਉਤਰੇ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ■

ਲੇਖ : ਕੈਲਾਸ ਕੁਮਾਰ

ਸਹਿਜ ਸਲੋਨਾ ਚੀਤਲ

ਚੀ ਤਲ ਹਿਰਣ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਆਕਰਸ਼ਕ ਮੈਂਬਰ ਹੈ। ਅੰਗੋਜ਼ੀ ਵਿੱਚ 'ਸਪੋਟੇਡ ਡੀਅਰ' ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਲਈ 'ਪੁਸ਼ਤ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸਫੈਦ ਬਿੰਦੂ। ਚੀਤਲ ਇਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਰਨਣ ਬਾਲਮੀਕੀ ਰਾਮਾਇਣ ਅਤੇ ਕਾਲੀਦਾਸ ਰਚਿਤ 'ਰਘੁਵੰਸ਼' ਤਕ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਕੇਵਲ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀਲੰਕਾ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਬਾਲਕ ਚੀਤਲ ਦੀ ਉਚਾਈ ਲਗਭਗ ਤਿੰਨ ਫੁੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਹਿੱਸਾ ਅਗਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨਾਲੋਂ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ

ਨਾਜ਼ਕ ਅਤੇ ਮੁਲਾਇਮ ਚਮੜੀ ਦਾ ਰੰਗ ਲਾਲੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਭੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੇ ਬਣੀਆਂ ਸਫੈਦ ਚਿਤੀਆਂ ਚੀਤਲ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੂੰਹ ਦਾ ਰੰਗ ਗਹਿਰਾ ਅਤੇ ਆਕਾਰ ਹਿਰਣ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚੀਤਲ ਦੇ ਲੰਮੇ ਲਾਲ-ਭੂਰੇ ਸਿੰਗ ਇਸ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਵਿੱਚ ਚਾਰਚੰਨ ਲਗਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਗਾਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਤਿੰਨ ਫੁੱਟ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਤੇ ਮੋਟਾਈ ਪੰਜ ਇੰਚ ਤਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਸਿੰਗ ਬਾਕੀ ਪਸੂਆਂ ਦੇ ਸਿੰਗਾਂ ਤੋਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਸਿੰਗ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਬ੍ਰਾਚਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੂਬਸੂਰਤ ਸਿੰਗਾਂ ਦਾ ਇਹ ਅਨੌਖਾ ਤੋਹਫਾ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਕੇਵਲ ਨਰ ਚੀਤਲ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਮਾਦਾ ਚੀਤਲ ਦੇ ਸਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਵਰਖਾ ਰੁੱਤ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੀਤਲ ਅਪਣੇ ਸਿੰਗਾਂ ਨੂੰ ਡੇਗ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਵਰਖਾ ਦੇ ਬਾਦ ਸਿੰਗ ਫਿਰ ਉਗਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਚੀਤਲ ਦਾ ਮੁਖ ਨਿਵਾਸ ਨਮ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਕ ਜਲਵਾਯੂ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਹਨ। ਖੁਲ੍ਹੇ ਜੰਗਲ, ਭਰਪੂਰ ਬਨਸਪਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਪਲਭਤਾ ਚੀਤਲ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੁਖ ਰੂਪ ਨਾਲ ਹਿਮਾਲਯ ਦੀ ਤਰਾਈ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣਦੀਪ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰਿਦੁਆਰ ਤੋਂ ਗੰਗਾ ਦੀ ਤਰਾਈ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ ਜੰਗਲਾਂ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵੀ ਇਹਨੂੰ ਬਹੁਤ ਰਾਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਮੁੰਦਰੀ ਸਤਹ ਤੋਂ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਫੁੱਟ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਚਾਈ ਤੇ ਚੀਤਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਖੁਲ੍ਹੇ ਚਰਗਾਹ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਇਹਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪਸੰਦ ਹਨ।

ਚੀਤਲ ਸੁਭਾਅ ਤੋਂ ਇਕ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਹਿਨਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੈ। ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਾਲੇ ਹਿਰਨ, ਨੀਲ ਗਾਂ ਅਤੇ ਲੰਗੂਰ ਵਰਗੇ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ-ਸਾਧੇ ਪਸੂਆਂ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਲੰਗੂਰ ਅਤੇ ਬਾਂਦਰ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਮਿੱਤਰਤਾ ਗੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੰਗੂਰ ਜਦ ਕਿਸੇ ਰੁੱਖ ਤੇ ਚੜ ਕੇ ਫਲ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਰੁੱਖ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਖੜੇ ਚੀਤਲਾਂ ਲਈ ਵੀ ਫਲ ਅਤੇ ਪੱਤੀਆਂ ਤੋੜ ਕੇ ਸੁੱਟਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਖ ਅਹਾਰ ਘਾਹ, ਹਰੀ ਪੱਤੀਆਂ, ਫਲ-ਫੁੱਲ ਆਦਿ ਹੈ।

ਚੀਤਲ ਇਕ ਖੇਡ-ਪ੍ਰੇਮੀ ਪਸੂ ਹੈ। ਪੇਟ ਭਰ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਦ ਇਹ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਖੂਬ ਉਛਲ-ਕੂਦ ਅਤੇ ਧਮਾਚੌਕੜੀ ਮਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਖੇਡ-ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਭੱਜ ਕੇ

ਇਕ-ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਮੀਲਾਂ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਖਤਰੇ ਅਤੇ ਸੰਕਟ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਲਈ ਇਹ ਸੰਕੇਤਿਕ ਉਪਾਵਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਕਟ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰਦਨ ਆਕੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਬਾਕੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਲਈ ਇਹ ਆਪਣੀ ਪੂੰਛ ਉਪਰ ਉਠਾ ਕੇ ਪੈਰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਪਟਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਖਤਰੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਧੁਨਿ ਕੱਢ ਕੇ ਦੂਰ ਚਰ ਰਹੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਕੇਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਚੀਤਲ ਦੂਸਰੇ ਪਸੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਘੁਲ-ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੰਗਲ ਜਾਂ ਚਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਚਰਨ ਵਾਲੇ ਬਾਕੀ ਪਸੂਆਂ ਗਾਂ, ਬੈਲ, ਬੱਕਰੀ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਘਾਹ ਚਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹਿਰਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਜਾਤੀ ਦਾ ਇਹ ਮਨੋਹਰ ਪਸੂ ਅੱਜਕਲ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਬਾਗਾਂ ਅਤੇ ਚਿੜੀਆਘਰ ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੀਤਲ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮੌਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਖੱਲ੍ਹੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਲੋਕ ਚੋਰੀ ਛੁਪੇ ਇਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਸਖਤ ਰੋਕ ਲਗਾਈ ਜਾਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ■

□ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਰੋਮੀ

ਸ਼ਗਾਰਤੀ ਪਿੰਕੀ

ਪਿੰਕੀ ਕੀ ਤੀਸਰੀ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਪੜਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ 7 ਸਾਲ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਸ਼ਗਾਰਤੀ ਸੀ। ਅੱਧੀ ਛੁੱਟੀ ਵੇਲੇ ਉਹ ਇੱਧਰ-ਉਧਰ ਬਹੁਤ ਭੱਜਦੀ ਸੀ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਸੱਟ ਵੀ ਲਗਵਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਪਰ ਕਦੇ ਰੋਂਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਵੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੀ ਉਮਰ 5 ਸਾਲ ਸੀ। ਪਿੰਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਗਾਰਤਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਪਿੰਕੀ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੰਮੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ। ਮੰਮੀ ਆਹ ਵੇਖੋ ਬੰਟੋ। ਪਿੰਕੀ ਦੀ ਮੰਮੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਬੇਟਾ ਇਹ ਬੰਟੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਬਲਕਿ ਰੱਬ ਨੇ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਭੈਣ ਅੰਨੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗੀ।

ਜੇਕਰ ਪਿੰਕੀ ਦੀ ਮੰਮੀ ਉਸਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਤਾਂ ਪਿੰਕੀ ਸ਼ਗਾਰਤਾਂ ਕਰਦੀ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਦੁਸਹਿਰਾ ਸੀ। ਪਿੰਕੀ ਨਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੰਮੀ-ਡੈਡੀ ਨਾਲ ਦੁਸਹਿਰਾ ਵੇਖਣ ਗਈ। ਉਥੇ ਉਹ ਰਾਵਣ ਦੇ ਪੁੱਤਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਰਾਵਣ ਦੇ ਪੁੱਤਲੇ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਈ ਗਈ ਤਾਂ ਪਟਾਕਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਪਿੰਕੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਅਤੇ ਤਾੜੀਆਂ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪਿੰਕੀ ਆਪਣੀ ਮੰਮੀ-ਡੈਡੀ ਨਾਲ ਖਿਡਾਉਣਿਆਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਗਈ ਤੇ ਉਥੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖਿਡਾਉਣੇ ਖਰੀਦੇ। ਪਿੰਕੀ ਨੇ ਉਥੋਂ ਇਕ ਡਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮੁਕਟ ਵੀ ਖਰੀਦ ਲਿਆ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਪਿੰਕੀ ਨੇ ਉਹ ਮੁਕਟ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੀ

ਭੈਣ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਭੈਣ ਜਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਰੀ, ਸਗੋਂ ਖਿੜਖਿੜਾ ਕੇ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਪਿੰਕੀ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਇਹ ਮੁਕਟ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਪਿੰਕੀ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮੁਕਟ ਦੇਖ ਕੇ ਡਰ ਗਈ ਅਤੇ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮੰਮੀ-ਡੈਡੀ ਆ ਗਏ।

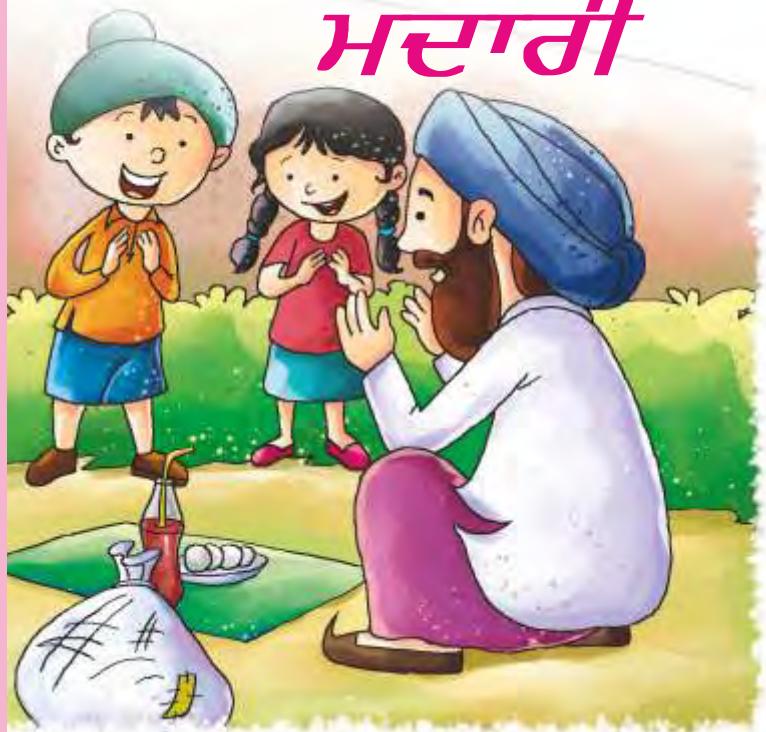
ਪਿੰਕੀ ਦੇ ਡੈਡੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਡਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਪਿੰਕੀ ਨੂੰ ਡਰ ਦੇ ਮਾਰੇ ਬੁਖਾਰ ਚੜ ਗਿਆ। ਪਿੰਕੀ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਪਿੰਕੀ ਦੇ ਮੰਮੀ-ਡੈਡੀ ਨੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਬੁਖਾਰ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਨਾਲ ਹੀ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪਿੰਕੀ ਦਾ ਡਰ, ਵਹਿਮ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਢ ਦਿਉ ਫੇਰ ਪਿੰਕੀ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਿੰਕੀ ਦੇ ਡੈਡੀ ਨੇ ਉਹ ਮੁਕਟ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਡਰੀ। ਪਿੰਕੀ ਨੇ ਉਹ ਮੁਕਟ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਣ ਲੱਗੀ।

ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਡੈਡੀ ਨੇ ਮੰਮੀ ਨੂੰ ਡਰਾਇਆ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੇਖ ਕੇ ਪਿੰਕੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਜੇਕਰ ਮੰਮੀ ਤੇ ਡੈਣ ਨਹੀਂ ਡਰੀ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਡਰਾਂ। ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਪਿੰਕੀ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਖੜੀ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਰ ਪਿੰਕੀ ਨੇ ਡੈਡੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਮੁਕਟ ਉਤਾਰ ਕੇ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੰਮੀ-ਡੈਡੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਮੁਕਟ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦੀ। ਮੈਂ ਬਹਾਦਰ ਬਣਾਂਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੰਕੀ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਲੱਗੀ।

ਸਿੱਖਿਆ : ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਜਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਡਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।

□ ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਛਿੱਲੋ

ਮਦਾਰੀ

ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹਸਾਉਣ ਖਾਤਰ,
ਮਦਾਰੀ ਖੇਡ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।
ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਠੇ ਕਰਨ ਲਈ,
ਛੁੱਗਡੁਗੀ ਖੂਬ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕੰਨੋਂ ਫੜ ਕੇ ਕਿਸੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ,
ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬਿਠਾਉਂਦਾ ਹੈ।
ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇ ਕੱਢਦਾ,
ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੌਫੀ ਪਿਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਰੇ ਦੇਖ ਕੇ ਹੋਣ ਹੈਰਾਨ,
ਐਸਾ ਖੇਡ ਰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।
ਹਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੀ,
ਜਦ ਵੀ ਉਹ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਹੋਣ ਇਕੱਠੇ,
ਜਦ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
'ਛਿੱਲੋ' ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚ ਹੀ ਆਖੇ,
ਸਭ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕਦੇ ਨਾ ਭੁੱਲੋ

- ✿ ਡਰ, ਕੌਧ, ਲੋਭ, ਭੇਦ-ਭਾਵ, ਹੰਕਾਰ, ਆਲਸ ਅਤੇ ਨਫਰਤ ਵਰਗੇ ਅਵਗੁਣਾ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਵਿਚ ਕਦੇ ਦੇਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। (ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ)
- ✿ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਫਰਤ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਟਦੀ ਹੈ, ਨਫਰਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ।
ਉਤਮ ਸਿਖਿਆ ਜਿਥੋਂ ਵੀ ਮਿਲੇ, ਲੈ ਲੋਣ ਵਿਚ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹੀਦਾ। (ਚਾਣਕੀਯਾ)
- ✿ ਬੁਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਸਾਡੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। (ਬਾਈਬਲ)
- ✿ ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸੱਜਣ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਬਾਣਭੱਟ)
- ✿ ਜੇਕਰ ਸਾਡੀ ਭਾਵਨਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨਿਰਣੇ ਜੂਰ ਗਲਤ ਹੋਣਗੇ। - (ਹੈਜ਼ਲਿਟ)
- ✿ ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਨਿਮਰਤਾ।
ਜੇਕਰ ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸਵਾਰਥ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਢੋਂਗ ਹੈ। - ਬੀਚਰ
- ✿ ਜਦ ਆਪ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਆਪ ਆਪਣੇ - ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਧੋਖਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ।
ਸਭ ਵੱਡੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਣ ਅਹੰਕਾਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। - ਰਸਕਿਨ
- ✿ ਧੀਰਜ ਰੱਖਣਾ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕੰਮ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਮਿੱਠਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਵਿਚ ਵੀ ਘਬਰਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਧੀਰਜਵਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। - ਰਾਮਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਪਰਮਹੰਸ
- ✿ ਆਪਣੇ ਅਹੰਕਾਰ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਰੱਖਣਾ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੈ।
ਅਹੰਕਾਰ ਹੀ ਨਰਕ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। - ਮਹਾਭਾਰਤ
- ✿ ਜੋ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਭੋਜਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਚੋਰ ਹੈ।
ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਹੀ ਪੂਰਣ ਮਾਨਵਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। - ਸ਼੍ਰੇ਷਼ਟ ਸਾਦੀ

ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਰਤਾ : ਮਹੰਥ ਰਾਜਪਾਲ

ਬਾਲ ਕਹਾਣੀ : ਪੁਮੀਲਾ ਗੁਪਤਾ

ਗੁਸੈਲ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਲੂੰਮੜ

ਭੀ

ਖੂ ਕਿਸਾਨ ਬਹੁਤ ਗੁਸੈਲ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਕਾਰਣ ਸਾਰੇ ਉਸ ਤੋਂ ਦੁਰ-ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਣਕ ਦੀ ਫਸਲ ਪੱਕ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਵਾਢੀ ਲਈ ਕੋਈ ਉਸ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਇੱਕਲਾ ਹੀ ਫਸਲ ਕੱਟਣ ਲਈ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਗਿਆ। ਮੱਟੂ ਲੂੰਮੜ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਮੁਰਗੀਆਂ ਗਾਇਬ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਲੂੰਮੜ ਦੀ ਹੀ ਸ਼ਗਰਤ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਫੌਰਨ ਲੂੰਮੜ ਦੇ ਗਲੇ ਵਿੱਚ ਰੱਸੀ ਪਾ ਕੇ ਫੜ ਲਿਆ।

ਲੂੰਮੜ ਗਿੜਗਿੜਾਉਣ ਲਗਾ— ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਓ। ਵਾਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਮੁਰਗੀਆਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਚੁਗਾਉਂਗਾ। ਖੇਤ ਵੱਲ ਵੇਖਾਂਗਾ ਤਕ ਨਹੀਂ।

- ਤੂੰ ਝੂਠ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। - ਭੀਖੂ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ। - ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਓ। - ਲੂੰਮੜ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੀਖੂ ਦੇ ਚੁੰਗਲ ਤੋਂ ਛੁੜਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਬੋਲਿਆ— ਜਿਆਦਾ ਗੁੱਸਾ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।
- ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਕਰਾਂ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰਾਂ ਗੁੱਸਾ? - ਭੀਖੂ ਚਿਲਾਇਆ — ਤੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ?

ਹੁਣੇ ਤੈਨੂੰ ਇਹਦਾ ਮਜ਼ਾ ਚਖਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

ਭੀਖੂ ਨੇ ਲੂੰਮੜ ਦੀ ਪੂਛ ਨਾਲ ਘਾ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਗੁੱਛਾ ਬੰਨ ਕੇ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਲੂੰਮੜ ਘਬਰਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਾਕਤ ਲਗਾਈ ਅਤੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਅੱਗ ਦੀ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਉਹ ਝੁਲਸਣ ਲੱਗਾ ਸੀ। ਘਬਰਾ ਕੇ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਦੌੜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਜਿਧਰ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਕਣਕ ਦੀ ਫਸਲ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ। ਬੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਦ ਲੂੰਮੜ ਦੇ ਨਾਲਨਾਲ ਕਣਕ ਵੀ ਜਲ ਕੇ ਰਾਖ ਹੋ ਗਈ। ਅਨਾਜ ਦਾ ਇਕ ਦਾਣਾ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਸੀ। ਭੀਖੂ ਖੜਾ-ਖੜਾ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ, ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ।

ਸਿੱਖਿਆ : 'ਕਦੇ-ਕਦੇ ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸੜ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।'

□ ਮਨੁਸ ਕੁਮਾਰ

ਫੋਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕੰਮ ਕਦੇ ਨਹੀਂ

ਕਝ ਕੰਮ ਅਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਮਾਰਟਫੋਨ ਵਿੱਚ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਇਹ ਕੰਮ ਕਿਹੜੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਚਾਰਜਿੰਗ ਤੇ ਲਗਾ ਕੇ ਭੁੱਲ ਜਾਣਾ :

ਲੋਕ ਅਕਸਰ ਫੋਨ ਨੂੰ ਚਾਰਜਿੰਗ ਤੇ ਲਗਾ ਕੇ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਖੂਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅੱਜਕਲ ਦੇ ਫੋਨ ਨੂੰ ਓਵਰਚਾਰਜ ਕਰਨਾ ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਫੋਨ ਦਾ ਸਰਕਿਟ ਨਿਸਚਿਤ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਾਰਜ ਬੈਟਰੀ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਵੀ ਫੋਨ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਚਾਰਜਿੰਗ ਸਾਕੇਟ ਵਿੱਚ ਲਗਾਈ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਫੋਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੋਨ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਘੱਟ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਚਾਰਜ ਨਾਲ ਚਾਰਜ ਕਰਨਾ :

ਭਲੇ ਹੀ ਪਿਨ ਦਾ ਸਾਈਜ਼ ਇਕ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਵੋਲਟੇਜ਼ ਅਤੇ ਏਮਪੀਅਰ (ਕਰੰਟ) ਹਰ ਫੋਨ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਹੀ ਚਾਰਜ ਨਾਲ ਚਾਰਜ ਕਰੋ। ਮੁਮਕਿਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਚਾਰਜ ਨਾਲ ਚਾਰਜ ਕਰੋ ਜਿਸ ਦਾ ਵੋਲਟੇਜ਼ ਅਤੇ ਕਰੰਟ ਆਪ ਦੇ ਫੋਨ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੋਲਟੇਜ਼ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਕਰੋ। ਗਲਤ ਵੋਲਟੇਜ਼ ਨਾਲ ਫੋਨ ਚਾਰਜ ਕਰਨਾ ਫੋਨ ਲਈ ਬੋਹੜ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ।

ਥਰਡ ਪਾਰਟੀ ਏਪਸ ਤੇ ਭਰੋਸਾ :

ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਆਪ ਈੰਡ੍ਰਾਯਡ (ਗੁਗਲ) ਪਲੇਟ ਸਟੋਰ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਏਪ ਨਾ ਲਵੇ। ਗੁਗਲ ਸਟੋਰ ਵਿੱਚ ਏਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜਾਂਚ-ਪਰਖ ਕੇ ਸਟੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਖਤਰਾ ਹੋਣ ਦਾ ਸੱਕ ਨਾ ਦੇ ਬਗਬਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਏਪ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਗੁਗਲ ਪਲੇਸਟੋਰ ਤੋਂ ਹੀ ਕਰੋ। ਥਰਡ ਪਾਰਟੀ ਏਪ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਬਿਹਤਰ ਹੈ। ਈੰਡ੍ਰਾਯਡ ਦੇ ਡਿਫਾਲਟ ਫੰਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਥਰਡ ਪਾਰਟੀ ਏਪਸ ਨਾਲ ਨਾ ਬਦਲੋ। ਮਸਲਨ ਸਕੀਨ ਲਾਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੀ ਬਾਹਰੀ ਏਪ ਨੂੰ ਯੂਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੈ।

ਚਾਰਜਿੰਗ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਗੱਲਬਾਤ :

ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਹਾਦਸੇ ਵੀ ਹੋਏ ਹਨ ਜਦੋਂ ਚਾਰਜਿੰਗ ਤੇ ਲਗਾ ਫੋਨ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਫਟ ਗਿਆ। ਬਿਹਤਰ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰਜਿੰਗ ਤੇ ਲਗੇ ਫੋਨ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚੋ ਅਤੇ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਕਤ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਪਿੰਨ ਹਟਾ ਦਿਉ।

ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਫੋਨ ਕੋਲ ਸੌਣਾ :

ਰਾਤ ਦੇ ਵਕਤ ਵੀ ਅਗਰ ਫੋਨ ਨੂੰ ਖੁਦ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਉਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਖਾਸਾ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੈ। ਸ਼ਰਟ ਦੀ ਉਪਰ ਵਾਲੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚ ਫੋਨ ਰੱਖਣਾ ਵੀ ਗਲਤ ਹੈ। ਫੋਨ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੀ ਰੇਡੀਏਸ਼ਨ ਸਿਹਤ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨਦਾਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੌਂਦਰੀ ਸਮੇਂ ਉਹਨੂੰ ਕਮਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 4-5 ਫੁੱਟ ਦੂਰ ਰੱਖ ਕੇ ਸੌਂਦਰੀ ਅਗਰ ਦੂਰ ਰੱਖਣਾ ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਡੇਟਾ ਅਤੇ ਵਾਈ-ਫਾਈ ਆਫ ਕਰ ਦਿਉਗੇ ਤਾਂ ਰੇਡੀਏਸ਼ਨ ਘੱਟ ਨਿਕਲਣਗੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਘੱਟ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਏਗਾ। ■

□ ਬਲਵਿੰਦਰ ਬਾਲਮ

ਆਈ ਫੇਰ ਬਸੰਤ

ਸੰਦਰਤਾ ਦਾ ਤਾਜ ਪਹਿਨ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਦਰਪਣ ਵਿਚ,
ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਫੇਰ ਬਸੰਤ।

ਅਪਣੀ ਸੁੰਦਰ ਮਾਂਗ ਚ ਭਰ ਕੇ ਸੱਚਾ-ਮੁੱਚਾ ਧਿਆਰਾ।
ਗੋਟੇ ਵਾਲੀ ਚੁੰਨੀ ਲੈ ਕੇ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰਾ।
ਦੁਲਹਨ ਦੇ ਵਾਂਗੁ ਘੁੰਡ ਚੋ ਸ਼ਰਮਾਈ ਫੇਰ ਬਸੰਤ।
ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ ...

ਸਰਦੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤਾਲਾ ਲਾ ਕੇ, ਲਾਹ ਕੇ ਗਰਮ ਰਸਾਈ /
ਕੋਸੇ-ਕੋਸੇ ਪਾਣੀ ਵਰਗੀ ਸੱਜਰੀ ਰੁੱਤ ਲਿਆਈ।
ਗੀਝਾਂ, ਸਧਰਾਂ, ਚਾਂਵਾਂ ਨਾਲ ਬੁਲਾਈ ਫੇਰ ਬਸੰਤ।
ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ...

ਅੰਬਰ ਦੇ ਵਿਚ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀਆਂ ਉੜੱਣ ਵੇਖ ਪਤੰਗਾਂ।
ਜਿਉਂ ਅੰਬਰ ਵਿਚ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਰੰਗਾਂ।
ਆ ਬੋ ਈ ਉੰਹਾਂ ਪੇਚਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜਾਈ ਫੇਰ ਬਸੰਤ।
ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ..

ਯਾਦ ਪੁਰਾਣੀ ਦਿਲ ਵਿਚ 'ਬਾਲਮ' ਉੱਘੜ ਆਈ ਮੁੜ ਕੇ।
ਖਵਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਵਾਲੀ ਬੇੜੀ ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਗਈ ਰੁੜ ਕੇ ?
ਕਿਣ-ਮਿਣ, ਕਿਣ-ਮਿਣ ਬਾਰਿਸ਼ ਵਿਚ ਨਹਾਈ ਫੇਰ ਬਸੰਤ।
ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ...

ਦਾਦਾ ਜੀ

ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਅਤੇ ਲੇਖਕ : ਅਜੈ ਕਾਲੜਾ

ਇਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕੋਲ ਵਾਲੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸ਼ੇਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਰੋਜ਼ ਪਿੰਡ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਹਸਲੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰੋਸ਼ਾਨ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਪਿੰਜਰਾ ਬਣਾਇਆ। ਜਿਸ ਰਾਹ ਤੋਂ ਸ਼ੇਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਉਸੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਪਿੰਜਰਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਮੁਰਗਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਸੇਰ ਨੇ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਮੈਂ ਇਸ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਫਸਿਆ ਹਾਂ। ਮੈਂਹੂੰ ਸੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕੋਲ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਕਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪਿੰਜਰੇ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹੋ ਦਿਓ।

ਪਿੰਜਰਾ ਖੁਲਦੇ ਹੀ ਸੇਰ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਥੇ ਰੁੱਖ ਤੇ ਇਕ ਬਾਂਦਰ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਬਾਂਦਰ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜੀ ਆਪ ਚਿਲਾ ਕਿਉਂ ਰਹੇ ਹੋ?

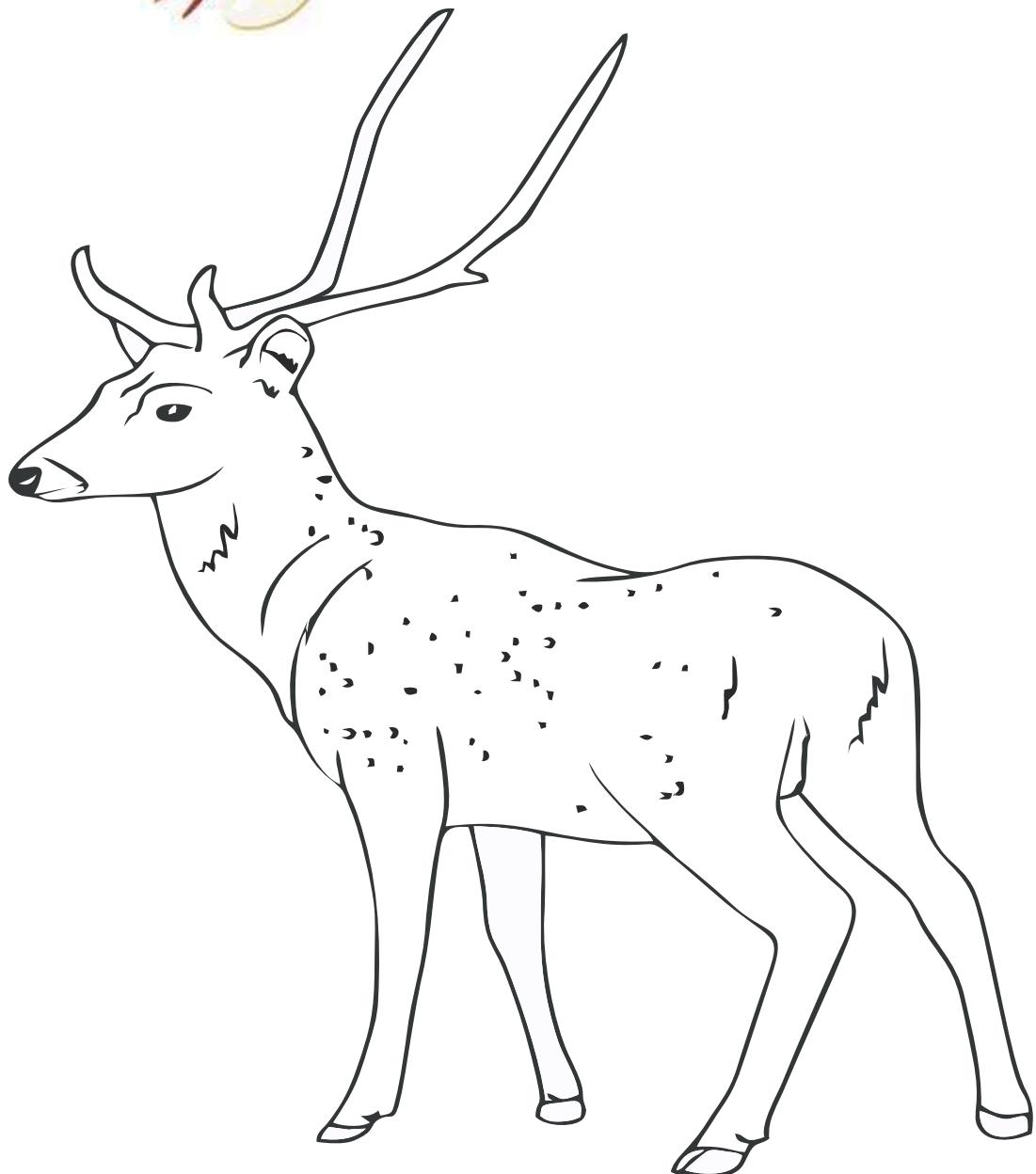
ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਬਾਂਦਰ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ। ਬਾਂਦਰ ਨੇ ਬੜੀ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ - ਇਹ ਬਲਵਾਨ ਸੇਰ ਇਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਫਸ ਜਾਏਗਾ?

ਰੰਗ ਭਰੋ

ਨਾਂ ..... ਉਮਰ.....
ਪੂਰਾ ਪਤਾ.....

radio.nirankari.org

24x7

kids.nirankari.org

Catch the latest episode
on 23rd of every month

www.nirankari.org

Catch the latest episode
on 10th of every month

Bhakti Sangeet

radio.nirankari.org

Catch the latest episode
on 20th of every month

radio.nirankari.org

Catch the latest episode
on 1st & 16th of every month

Video & Audio Webcasts on www.nirankari.org - Every month

SANT NIRANKARI MISSION

Registered with the
Registrar of Newspaper
For India Under RNI No. 32345/1977

: Delhi Postal Regd. No. DL (N)/137/2021-2023
: Licence No. U (DN)-60/2021-23
: Licenced to post without Pre-payment

ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ

ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀਆਂ
ਨਿਰਕਾਰੀ ਪੱਤਰ-ਪੜ੍ਹਕਾਵਾਂ : **ਸੰਤ ਨਿਰਕਾਰੀ,**
ਏਕ ਨਜ਼ਰ ਅਤੇ ਹੰਸਤੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ
ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪੱਤਰ-ਪੜ੍ਹਕਾਵਾਂ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਨੂੰ
ਅਪਡੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸਲਈ ਆਪ
ਅਪਣਾ ਮੌਬਾਇਲ ਨੰ. ਅਤੇ ਈੀ-ਮੇਲ ਪੜ੍ਹਕਾ
ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਈੀ-ਮੇਲ:

sulekh.sathi@nirankari.org

ਅਤੇ patrika@nirankari.org

ਅਤੇ WhatsApp Mobile No.
9266629841 ਤੇ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਭੇਜੋ ਤਾਂਕਿ
ਆਪਦਾ ਰਿਕਾਰਡ update ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਲਈ

- ❖ 'ਸੰਤ ਨਿਰਕਾਰੀ' ਗਿਆਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮਾਸਿਕ ਪੜ੍ਹਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੁਭਵੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਧਿਆਤਮ, ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਤਾਲਮੇਲ ਦਾ ਜਤਨ ਵੀ ਇਸ ਪੜ੍ਹਕਾ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ❖ ਤਿੰਨ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪੰਦਰਵਾੜਾ ਸਮਾਚਾਰ-ਪੱਤਰ 'ਏਕ ਨਜ਼ਰ' ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ ਮੁੱਖਰੂਪ ਵਿਚ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਲੇਖ, ਗਹਿਰੇ ਪਾਨੀ ਪੈਠ, ਬਾਲ ਜਗਤ, ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨ, ਪ੍ਰੇਰਕ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪ੍ਰੇਰਕ ਵਿਭੂਤੀ ਆਦਿ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਹੋਰ ਆਕਰਸ਼ਕ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।
- ❖ ਚਾਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਛੱਪਣ ਵਾਲੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਬੌਧਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਬਾਲ ਮਾਸਿਕ 'ਹੰਸਤੀ ਦੁਨੀਆ' ਵਿਚ ਰੋਚਕ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਗਿਆਨਵਰਧਕ ਲੇਖ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ❖ ਉਪਰੋਕਤ ਪੱਤਰ-ਪੜ੍ਹਕਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸੱਮਗਰੀ ਜਿਵੇਂ ਲੇਖ, ਗੀਤ, ਕਹਾਣੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਆਦਿ ਈੀ-ਮੇਲ: sulekh.sathi@nirankari.org ਅਤੇ editorial@nirankari.org ਤੇ ਹੀ ਭੇਜੋ ਤਾਂਕਿ ਆਪ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

□ ਸੁਲੇਖ 'ਸਥੀ',

ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਪਾਦਕ, ਪੜ੍ਹਕਾ ਵਿਭਾਗ